

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1/5

2

ՄԱՐԳԱՐ ԴԱՎԹՅԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԿԻՆԸ

A $\frac{\pi}{38171}$

Պատ. խմբ. Ա. Բակուճց
Տեղ. խմբագիր Տ. Խաչվանյան
Լեզվական խմբագիր Ա. Տ Հավանյան

Սրբագրիչներ՝ Ո. Գառարյան յեզ Ա. Լալայան
Հանձնված է արտադրության 9 Հունիսի 1933 թ.
Ստորագրված է տպագրելու 20 Սեպտեմբ. 1933 թ.
Գառավեր 1437, Դրավուր 8197 (ր), Տպած 3000
Պ ե տ հ ր ա տ ի տ ա ղ ա ր ա ն, Յ ե ր ե ղ ա ն

ԱՌԱՋԻՆ ԿԻՆԸ

Նվիրում եմ «ՇՄԻՍԻ»

հարավածայիններին

1-

Բակի կենտրոնում, յերկու քարից պատրաստած ուղախից միայն ծուխ եր բարձրանում:

Արևի խոնձող ճառագայթները միանալով ուղախի կրակի հետ, պառավ Իրինայի ճակատից ծծում էյին քրտնքի դեղնած կաթիլները:

Մեծ, բրդոտ կատուն ավելի հով տեղ չգտնելով, մտել եր Իրինայի վրաների արանքն ու մոռում եր: Պառավն առանց խանգարելու մոռացող կառավի հանգիստը, անընդհատ փչում եր ուղախի տակն ու խառնում այրվող արևածաղիկը:

Իրինայի կողերը սև ծխից կարմրել էյին, աչքերն արցունքոտվել: Արցունքի կաթիլները միանալով նրա ճակատից ծորացող քրտինքին, յերեսի կուչ յեկած կաշու վրայից հանդարտությամբ ներքև էյին գլորվում:

Այդ ժամանակ դանդաղ քայլելով, ժպիտը դեմքին, նրան մոտեցավ Տոսյան—պառավի աղջիկը:

Պառավը լսելով նրա քայլվածքի ձայնը, թողեց խառնելն ու յետ նայեց:

— Տոսիկ ջան, յեկա՞ր,—ուրախացած ու վրոքի կանդնելով, բացականչեց պառավը:

— Ոյ, մամա, աչքերիդ կողերն ինչ փխ կարմրել են,—փոխանակ նրա հարցին պատասխանելու, ուղիղ մոր աչքերին նայելով, ասաց Տոսյան:

Պառավն խսկույն փեշը բարձրացրեց և տարավ դեպի աչքերը:

— Ես անտեր ծխիցն ա ելի...

— Վոչինչ, — քիչ մտածելուց հետո, ասաց Տոսյան, — դրանից ել կազատվես:

Տոսյան առավոտյան մօրն ասել էր, վոր գործի յն ընդունվել: Մայրն իմանալով, վոր աղջիկը ծանր ֆիզիկական աշխատանք պիտի կատարի, դժգոհեւ էր:

— Ախ, Տոսյա, մի հարմար գործ չգտա՞ր: Հիմա եղտեղ դու վո՞՞նց պետք ե աշխատես:

— Մամա, դու ինչո՞ւ յես անպայման ուզում, վոր յես կամ լվացարարուհի դառնում, կամ գործակատար, կամ ել մի այլ բան: Սա ինչո՞վ ե պակաս վոր, այստեղ ավելի յեն վարձատրում:

— Բանը վարձի մեջ չի, անգինս: Գործն ա ծանր. ինչպե՞ս ես դու կատարելու ալդ գործը:

— Դու եղ մասին մի մտածի: Յես լավ գիտեմ, թե ինչ եմ անում:

Տոսյան զգվել էր կանացի թեթև աշխատանքներից: Ինքը բավախանաչափ առողջ և ուժեղ կին լինելով, ծանր աշխատանքից չեր վախենում: Միթե՞ իրենից պակաս ուժի տեր տղամարդիկ այնտեղ չեյին աշխատում: Մինչև յերբ պետք ե տղամարդու և կնոջ աշխատանքները չի՞նական պարբսպներով իրարից անջատված մնան: Յեթե հնարավոր ե, ինչո՞ւ ծանր աշխատանք չկատարել:

Այդ ժամանակ ծաղկամանը գրկած, Լենիչկան տնից դուրս դալով, մոտեցավ մորը.

— Մամ—մա ջան, տես, ծաղիկ եմ բերել:

— Լավ ես արել, ջանիկս, — քան գրկելով, ասաց Տոսյան: — Ի՞նչ պատուհանում թող մեծանաս:

Տատիկը Լենիչկային պատմեց, վոր մայրը գործի յն մտել:

— Հա՞ մամա, — ուրախացած հարցրեց նա — ու փաթաթվեց մորը:

Սաջի վրա բովվող արևածաղիկն սկսեց այրվել: Պառավը հոտի վրա իսկույն յետ նայեց:

— Կազատվես, մամա, դրանից ել կազատվես:

— Հա, հա, յե՞րբ ա լինելու, Տոսյա, — արտի խորքից ասաց պառավն ու սկսեց արևածաղիկը տալրակի մեջ լցնել:

Լենիչկան կրճաքին սեղմած ծաղկամանը տուն տա-
րալ:

Տոսյան վտարի կանգնեց, իսկ նրա հետեւից ել արեա-
ծաղկի տապրակը թեւի տակն առած, հետեւեց մայրը:

Կիսաքանդ պատերով բակից արեւն արդեն բարձրա-
յել եր: Նրա վերջին շերտն եր միայն կախովել ամենա-
բարձր պատի գլխից:

Բրդոտ կատուն ցատկեց պատի վրա, արեւի այդ դե-
ղին վերմակի հետ խաղալու և բարձրանալիս մի բուռը
հող թափեց ներքև:

Պառաւր տան շնաքից մտնելիս, գլխի հողը թափ
տվեց և վիզը յերկարացնելով, դեպի յետ նայեց, ասեց.

— Անպիտան կատու, ուրախությունից դու յն^ոլ
ես թնչկոտում,— և նրանք մտան տուն:

2

Ամբողջ գիշեր Տոսյայի քունը չտարաւ: Նա անվերջ
չրջվում եր կողքից—կողք և աշխատանքի մասին մտա-
ծում: Նա վախենում եր, վոր աշխատանքը ծանր կլինի և
նա չի կարող այն կատարել: Ամառ ժամանակ և, տաք:
Բոլորը տղամարդիկ են, ինքը մի կին: Հազար ու մի ան-
հարմարություն:

Նա վերհիշեց նաև դորժարանի գիրեկտորի խոսքե-
րը, վորն ասել եր.

— Մենք իրավունք չունենք ձեզ ընդունելու: Աշ-
խատանքի պաշտպանության կողեքսի համաձայն, կա-
նանց թույլ չի տրվում Փիղիկական ծանր աշխատանք
կատարել:

— Բայց յես կարծում եմ, վոր աշխատանքի պաշտպա-
նության կողեքսը ցանկություն ու կամաւորությունն ել
կարող և ինկատի ունենալ: Յես հարմար եմ, ինչո^ու
պետք և ինձ թույլ չտան, քանի վոր յես ինքս եմ ցան-
կանում:

... Տոսյան չրջվում եր կողքից—կողք ու մտածում:

— Վոչ, Տոսյան,—Անաստասյա Դրազդովան չի ու-
ղում հրաժարվել: Բավական և, վորքան լվացք և արել:

Այժմ նա գործ ե ուզում, իսկական գործ: Նա աշխատանքից չի վախենում: Նա ամեն ինչի յեւ կարող ե րնտեւանալ: Նա համաձայն ե աշխատելու...

Առաւմտը շուտ, բանվորական հագուստով, Տոսյան գործարանի դիրեկտորի ոգնականի հետ մտաւ ձուլարան:

Նա այստեղ արդեն յերեկ յեղել եր, տեսել հսկա դոմնայի կաթսայի մեջ յեռացող չուգունն հալոցքը: Նա տեսել եր նաեւ այն, թե ինչպե՞ս բոցավառվող հալոցքը հոսում եր տակը դրած դուլլերի մեջ: Նա ամբողջ գիշերն անքուն պատկերացրել եր հսկա վառարանի ականջ խրայ նող դղրդյունն ու ջրի նման հոխորտացող չուգունի տաքությունը:

Նա գիտեր, վոր հսկայական ծանրություններ պետք ե տեղափոխի, աշխատելով շափազանց բարձր աստիճանի տաքության մեջ, սակայն նա այդ աշխատանքից չեր հրաժարվում:

Նա վստահ եր, վոր ամեն մի դժվարություն կհաղթահարի ե ազատ կերպով կաշխատի:

Աշխատանքն ինձ չի ուտելու, կսովորեմ:

Դիրեկտորի ոգնականը, դուլլերով չուգունն հալոցք տեղափոխող բանվորին ցույց տալով, ասաց.

— Ընկեր Դրազդովա, ձեր աշխատանքն եւ ե այսպե՞ս լինելու: Դուք պետք ե կադապարներ դատարկեք, հալոցք լցնեք մեջը ե սառչելուց հետո՝ դուրս տուք: Զիշտ ե, ծանր աշխատանք ե, բայց վոր հանձն եք տուել, կնտեւանաք:

— Ամեն կերպ կաշխատեմ, — մտադրաւ ասաց Տոսյան ե շարունակեց դիտել իր շրջապատը:

Դիրեկտորի ոգնականը մոտենալով հիանամյա մի թուրք բանվորի, ասաց.

— Մովսում, այս րնկերն եւ ե ձեզ հետ աշխատելու: Նոր ե, հասկանո՞ւմ ես, պետք ե հետը լավ վարվեք: Պետք ե այնպե՞ս անեք, վոր յերկու որում չթողնի ու փախչի:

Մովսումը ձեռքի ձողը թողեց ե սկսեց զարմացած Տոսիային նայել:

— Այ ընկեր, ախր սա վո՞նց կարա ըստ աշխատի:

— Վոչինչ, առողջ կի՞ն ե, կսովորի. միայն չպետք է դուք նրան հալածեք: Քեզ հենց նրա համար եմ ասում, վոր դու ջահել—ջուհուլին ասես, թույլ չտաս, վոր ուխներն ավեղ-ցվեղ բաց անեն, հասկացա՞ր. ընկերական փերարեքունք ցույց տալ:

— Հա, վոնց չե, դիտես, դիտես,—ասաց Մովսումն ու բռնեց դույլին ամբարցրած փայտերի ծայրերից:

Նրանցից քիչ հեռվում, գետնի մեջ թաղված կաղապարի մոտ նստել էր քսանչորս տարեկան, առողջակազմ Գրիշան ե հողի մեջ թափալվելով, կաղապարի չորս կողմում մեխ եր շարում:

Դիրեկտորի ոգնականը դառնալով դեպի նա, ասաց.

— Գրիշա, քեզ ել ե վերարերում, լսեցի՞ր:

— Ինչո՞ւ չլսեցի, ընկեր Վոյլցով, հո քառ չեմ:

— Հա, ուրեմն դու յել քո շուլուղներին պետք է վերջ տաս: Այս ընկերն ել ձեզ հետ ե աշխատելու. դորձին անծանոթ ե, սովորեցրեք, թե ինչպես պետք ե աշխատի:

— Աչքիս վրա, ընկեր Վոյլցով:

Գրիշան վտաքի կանգնելով, շորերի փեշերը թափ տվեց ե սուլնելով, գնաց դեպի դամնան:

Վոյլցովը դուրս գնաց: Նրա գնալուց հետո Մովսումն մոտեցավ Տոսյային ու ասաց.

— Դժվար ա յերեում, հա՞:

Տոսյան չպատասխանեց: Մովսումն կարծելով, թե Տոսյան վիրավորվեց իր ասածից, ավելացրեց.

— Զե, յես հենց այնպես եմ ասում. վնաս չի, կսովորես:

— Դե իհարկե, կսովորեմ,—ժպտալով ասաց Տոսյան ե նրան նայեց:

Մովսումն դույլին ամբարցրած փայտերի ծայրերից բռնելով, մյուս յերկու ծայրն ել նրան առաջարկեց:

— Դե մի յեկ ըսենց բռնի տեսնանք:

Տոսյան բարձրացնելիս կռնի մկաններում ու մեջքում մի ուժեղ ծանրություն զգաց, բայց իսկույն հա-

վատարակչովերով, սկսեց Մովսումի հետ համաձայնի բայ-
իւր:

Այդ ժամանակ մի շարք բանալորներ հետաքրքրու-
թյամբ նրան նայեցին:

— Ղռչաղ ե երևում:

— Վնաս չունի:

— Աչի կտանի. զրբը ա, — ծիծաղելով ասաց մի ու-
րիշն ու գլուխը մոտեցրեց մեքենային:

— Այ ըսենց, — շարունակեց Մովսումը իր բացա-
տրությունը, — միշտ ել գինջ ընելու: Վեդրոները վերց-
նելու յես, չուգունը լցնես մեջը, ընտեղից ել դատար-
կելու յես դալիբներին մեջը: Ղալիբներին հանելուց հետո,
դնելու յես մաշինի վրեն, ընտեղ կոկվելու յա ու պրծալ:
Վաստալամ: Վախենալու դատ չկա:

Տոսյան լուռ լսում եր նրան և հետևում ցուցմունք-
ներին:

— Հիմի յեւ յեկ ցույց տամ ես փեչի բանալու դալ-
դեն:

Նա Տոսյայի հետ մոտենալով դռմնային, ծայրը տա-
լիակ յերկաթե մի ձող վերցրեց և մոտեցրեց վատարանի
լերախին դրած աղյուսին: Աղյուսն իսկույն յետ դնաց
և հալած չուգունն սկսեց այնտեղից հոսել:

— Տեսա՞ր, պրծալ. ես ել ըսենց, — յերեխի նման
ժպտալով, ասաց Մովսումը:

Տոսյան ներքին ուրախությամբ լսում եր Մովսումի
բացատրությունները, կիսատ—պոստ ուսներենով: Նա
Մովսումից մերթ առաջ եր ընկնում, մերթ յետ եր մնում
և ամեն կերպ ուզում եր ցույց տալ, վոր այդ բոլորն իր
համար շատ ել դժվար չեն:

Բանալորները ձուլվածքի ուժեղ լույսից պաշտպան-
վելու համար կապույտ ապակիներով ակնոցներ եյին
կրում: Տոսյան դեռ չեր ստացել այդ ակնոցներից: Նա
ուժեղ լույսից խուսափելու համար կամ կուչ եր դալիս,
կամ ել Մովսումի հետևն եր անցնում:

Շատերը նրա այդ սկզբնական քնքշություններին վրա
ծիծաղում եյին:

Իսկ Մովսումի այդ բացատրություններին ժամանակ

Գրիչան կռանալով իր մոտ աշխատող բանվորի սկան-
ջին, ասաց.

— Տես Մովսումն ու առաջին կինն աշնա դառան:

— Ըհը, ելի դու արդեն անցար քու գյավազություն-
ներին, — կոչոյ կերպով պատասխանեց բանվորն ու հեռա-
գով: Գրիչան խեթ-խեթ նայեց բանվորի հետևից ու
սկսեց ինքն ել աշխատել:

Գործարանի բակն ընդարձակ է, լիքը զանազան յեր-
կաթներով, հին մեքենաներով և այլ իրերով: Այդ իրերի
միջից, պահակի նման բարձրանում են ելեկտրական
հրազներն ու նայում ժանդոտած յերկաթներին: Բակում
թափված յերկաթների ու մեքենաների արանքով, յեր-
կու կողմի բաժանելով, անցնում են փոքրիկ վազոնե-
տկաների գծերն ու վերջում ճյուղավորվելով, ձգվում են
մինչև ցեխի ներսը: Բարակ ճչալով, վազոնետկաները
մտնում են ցեխերն ու այնտեղից բռնավորված դուրս
գալիս:

Վազոնետկաների գծերից հեռու կանգնած են ջրի
խողովակներն ու նրանց տակ՝ բանվորական յերկար
լվացարանները:

Գործարանի ուլլիչը հնչելուն պես, ցեխերից խո-
կույն դուրս են թափվում բանվորները և ուրախ ծիծա-
ղելով շարվում լվացարանի յերկարությամբ:

Այդ ժամանակ է, վոր փչում է գործարանի սուլիչն
ու սկսվում է յերկրորդ հերթը:

Հինգ բուպե դադարից հետո, փուկերն սկսում են
դարձյալ պտտվել ու դոմնան անընդհատ դղրդում է:

Այդ որը, բոլորից ուշ ցեխից դուրս յեկալ Մով-
սումն ու Տոսյան: Լվացարանի մեջտեղում տեղ չկար,
նրանք կանգնեցին, ամենավերին մասում:

Տոսյան մի նայեց Մովսումին և ինքն ել կռանալով
նրա կողքից, ամաչկոտությամբ սկսեց լվացվել:

Լվացարանի հակառակ ծայրից շատերը վիզներն
յերկարացրած նրան եյին նայում:

Միխայելովը դուրսը բարձրացնելով, նայեց Տոսիա-
յի արևի տակ կարմրին տվող լիքը թևերին և արմունկով
հրելով իր կողքի բանվորին, ասաց.

— Սատանան տանի, լավ ասլրանք ա... Նա բերնի
ջուրը կուլ տալով, իր ասածի վրա սկսեց քրքջալ:

— Վորդնած ատամիդ տակը վռչինչ ել չի ընկնի,
սխորթակդ մի գրգռիլ:

— Ետ գեռ կտեսնե՛նք...

3

Հետեյալ որն ուրախ յերգելով, Արսեն Ամիրջանը
մտավ ձուլարան: Մոտ 35 տարեկան, նիհար ու յերկայ-
նահասակ մի մարդ էր նա:

Յերեկ նրա հանգստյան որը լինելով, Տոսյայի մա-
սին վռչինչ չգիտեր:

Գործարան մտնելուն պես, հենց վոր աչքին ընկավ
Տոսյան, նա զարմացած սկսեց նրան նայել: Ուշադրու-
թյամբ Տոսյային նայելով, մոտիցն անցավ, քիչ հեռա-
նալուց հետո կրկին յետ նայեց ու դիմեց մի բանվորի:

— Ես ո՞վ ամ:

— Եստեղ ամաչատում:

— Վա՛, — զարմացած բացականչեց նա ու յետ դառ-
նալով դնաց նրա մոտ:

Տոսյան կանգնել էր մեքենայի մոտ: Նա չիկացած
խողովակն ունելիով դուրս բերելիս, չկարողացավ պա-
հել և խողովակն ընկավ հողերի մեջ:

Տոսյան ամաչկոտությամբ Արսենին նայելով, կա-
մաց ասաց.

— Ես ինչ ծանր եր...

Արսենը, լուռ, Տոսյայի ձեռքից վերցրեց ունելին ու
խողովակը բարձրացրեց:

Նա խողովակը դնելով իր տեղում, վերադարձավ,
ունելիքը հանձնեց Տոսյային ու կրկին հետաքրքրու-
թյամբ նայել սկսեց:

Տոսյան շորհակալություն հայտնեց և շարունակեց
աշխատանքը:

— Ախր ինչո՞ւ յեք նման աշխատանքի դալիս. մի՞-
թե ուրիշ գործ չկա, — քիչ լռելուց հետո ասաց Արսենը:

— Ի՞նչ կա վոր. թող կանայք ել սովորեն ծանր աշ-
խատանքի:

— Սովորելուն վոչ վոք դեմ չի լինիլ, յեթե դրանից մի բան դուրս գա... Բայց դե ձեր սովորածն ել ա՛յ, հսպես ա լինում ելի... :

Տոսյան ամաչելուց չիկնեց ու լռեց: Նա չկարողացաւ առարկել, հետո փորձեց մի նոր խողովակ տեղափոխել մեքենայի մեջ:

Այդ բոլոր շարժումների ժամանակ, Արսենը կրքոտ հայացքով նրան եր նայում: Տոսյան քրտնել եր: Տաքությունից նրա աչտերն ու չրթունքները կարմրել ելին: Շարժումները կատարելիս նկատելի կերպով իրար եր գալիս նրա բարձր ու լեքը կուրծքը:

Արսենը Տոսյային թողնելով, մոտեցավ Գրիշային:

— Հր, Գրիշա, վո՞նց ա:

— Վնաս չունի:

Նրանց ընդհատեց Կոստյա Յերմոլովը—մոտ քսանյերեք տարեկան, վոչ շատ հաստ, բայց լայնաթիկունք ու առողջ մի տղա: Կողքներովն անցնելիս, Կոստյան մի խորը հայացք ձգեց նրանց վրա և առաջ անցավ: Նրանք աչքերով հետևեցին Կոստյային, մինչև վոր նա բավականաչափ հեռացավ:

— Շան վորդի, չնորհքին նայիր և ուղարնիկությանը,—Գրիշային գտնալով ասաց Արսենը:

— Հարվածային ա, համա քթին վոր մի հարված տաս, ջանը դուրս կգա:

— Լղար եծի նման սատկում ա, համա ոտճիկից մի կոպեկ ելա չի խարջում: Սաացածը դայումի յե տալիս:

Այդպես դրուցելով, դուլլը վերցրած նրանք մոտենան դոմնային:

— Գիտե՞ս ինչ, Ամիրով, ասում ա յեթե դայումիս փող ընկնի, բոլորն ել ուղարկելու յեմ մեր դյուղի կոլխողին:

— Հորդ չմարսածն ա ուտում: Շան նման ստում ա: Նա ընտենց ա ստում, վոր հեովից խողներն ել ասեն, թե հա, իսկական հարվածային կոմսոմոլ ա: Նա սկի «դուրս» չի դնում, վախենալով, վոր կքաղցի, հիմի յե վորդը դյուղն ա ուղարկում: Նիսյա խոսքեր են:

Նրանց խոսակցության ընթացքում լցված դուլլից

հալոցքը թափվում էր գետնին: Այդ նկատելով, Կրյուկովը գոռաց.

— Ես ի՞նչ ա. ի՞նչ եք ունենում ծոկ: Ձե՞ք տեսնում, վոր վեղբորն լցվել ա:

— Դե լավ, մի գոռա: Քիթներս ել չենք մաքրելո՞ւ— առաջ Արսենն ու բոնեց գույլին ամրացրած փայտերի ծայրերից:

— Քիթս, քիթս, քիթդ հո վորթնել չի: Եսքան ել խոսել կլինի՞: Ախր փշանում ա յե:

— Եհ, լավ, փշացողը հորդ ապրանքը չի, — վրատվեց Գրիշան: — Ենպես ա խոսում, տես փշացողն աչքի չիան ա:

— Դու հալա մեջ մի ընկնի, ծույլ մոզի: Գործարանի ղաղըրը դու ի՞նչ ես իմանում: Քոնը են ե՛՝ փող ստանումս ու հայդե:

— Լավ, լավ, գիտեմ, հորդ սպիտակ վոտկոքները գործարանի հիմունքն են փթել. քեզ ել գիտենք. չառ մի պարծենա: Գլխներիս մեծավոր ա դառնել, — դույլը դեռնով խփելով ու բորբոքված առաջ Գրիշան:

— Եհ, դե քեզ հետ ի՞նչ խոսեմ, — դժգոհությամբ ձեռքը թափահարեց Կրյակովն ու անցավ: — Դու պեսք ե առաջներում աշխատեցիր, վոր ետ հաստ վզիդ տալով բանեցնեցին: Իսկ հիմա ի՞նչ. քեզ համար են կարծիք կնիչկեն ել ա ափսոս, վոր դնում ես եզ կեղտոս ծոցումդ:

Կրյուկովի գնալուց հետո Գրիշան ելի ինչ վոր փնթփնթաց, ապա նրանց մոտեցավ Միխայլովը:

— Հը, հյուսիսի արջն ելի ի՞նչ եր ուզում ձեզանից, — առաջ նա Կրյուկովի հասցեյին:

— Կարևոր տեղդ եր համբուրում, ի՞նչ պեսք ե տեսեր: Նրան չեա հանաչո՞ւմ: Դարձյալ ղեկի ավետարան եր կարդում ելի:

Միխայլովը կարծես մի կարևոր զաղանիք հաղորդելու համար, ավելի կուցցավ գեպի Արսենը:

— Լսիր, Ամիրով, նրանք իրենց եչի տեղ են գրել, ուզում են մեզ ել իրենց ջրերում լողացնել: Ի՞նչ ե, կարծում են թե գործարանն ամբողջովին իրենցն է: Իրենց

հարկածային են ընտրում, անընդհատ աշխատում են, վարչության առաջ լավ աշխատողի անուն շահել և իրենց ախճախությունների շնորհիվ ուղում են մեզ ել հետևներին քաշ տալ: Գիտե՞ս, ինչուստորայիզացիայի ժամանակ սմբողջ ունեիրներն աշխտեղ են գցում և մեզ ել մրցման հրավիրում: Կարծում են, թե մենք ել ենք իրենց նման վիզներս թող գցել: Ես մեկը լինիլ չի: Ինչո՞ւ պետք է յես աշխատեմ, ուրիշին տամ:

— Սպասիր, յերբ շատ կենդացնեն, յես իմ անելիքս դիտեմ... Ինձ Գրիշա կասեն, թույլ չեմ տա, վոր ամեն մի ախճախ գլխիս մեծություն տնի:

Նրանց այդ խոսակցությունը լսելով, բանավոր Սշաջանք թեքվեց իր ճախարակի կողմն ու ասաց.

— Տրսյկան ելի ժողովի ա հա՛, — նա նորից կոացավ մոպելի վրա:

4

Աշխատանքը դադարելուն պես, յերբ Տոսյան գործարանից դուրս եր գալիս, Միխայլովը մոտեցավ նրան:

— Դուք վո՞ր համարը պետք է նատեք:

— Յեռ տրամվայով չեմ գնալու: Մենք աշատեղից քիչ ցածր ենք ապրում:

— Հա՞, ուրեմն մենք միասին ենք գնալու: Լավ է: Իսկ յես մեզ չեմ խանդարում հո:

— Վոչ, ինչո՞ւ, խնդրեմ, — ասեց Տոսյան և նրանք միասին քայլեցին:

Լալն փողոցը, պղտոր պետի նման գլիզ-գազներով ձգվում եր մինչև ծովն ու աշխտեղ հառնում:

Փողոցի յերկարությամբ ձգվող աղացիտների փուչե-սլատ տերեւները կեստորվա տաքից թառամել էյին և գլուխները կախել:

Նրանք սկզբում քայլում էյին լուռ:

Նրանց հետեից դանդաղ քայլերով գալիս եր Կոստյա Յերմոլովը: Կոստյան տեսնելով նրանց միասին, թողեց և մյուս մայթն անցավ: Նրանք չնկատեցին Կոստյային և շարունակեցին քայլել:

— Դուք առաջ վո՞րտեղ էյիք աշխատում, — չգիտեա ինչու ժպտալով, վերջապես հարցրեց Միխայլովը:

— Յես առաջին անգամն ե, վոր գործ եմ անում
լինդամենը վեց ամիս ե Ռուսաստանից մեր գալը:

— Յերեւի ձեր ամուսինն ե աշխատում:

— Ամուսինս... ամուսին չունեմ...

Նրանք կրկին լռեցին:

...Տոսյան դեռ տասնութ տարեկան թուվուն աղջիկ
եր, վոր առաջին անգամ հանդիպեց Իլյային:

Նրանք ամուսնացան և գյուղ գնացին:

Գյուղում լավ եր: Իլյան գյուղի ուսուցիչն եր, ու-
նիկ եր ստանում և նրանք խաղաղ ապրում եյին:

Իլյային գյուղում չատ եյին հարգում: Ինչ կարեւոր
գործ եր լինում, դիմում եյին նրան, նրանից խորհուրդ
հարցնում:

Յերեւա քաղաքից լրագիր եր ստանում, գյուղացիք
խսկույն չըջապատում եյին նրան: Նա կարդում եր, բա-
ցատրում և պատասխանում նրանց տված հարցերին:

Լրագրներում հաճախ գրված եր լինում նաև այն
գյուղի մասին, վորտեղ Իլյան ուսուցիչն եր: Նման դեպ-
քերում գյուղացիներից չատերն ուրախանում եյին,
հարցերի տարափով դիմաւորում Իլյուշային ու զարմա-
նում, թե եղ «գաղեթ» դրողն ի՞նչ ե իմանում «այսինչ»
բանը կատարվել ե իրենց գյուղում:

Մի անգամ թերթում ծիծաղելի կերպով նկարել ե-
յին կուլակ Յեֆիմին ու տակն ել գրել նրա մասին: Գյու-
ղացիք անվերջ կարդում եյին ու ծիծաղից թուլանում:

Հենց վոր Յեֆիմն իմացավ, թե իր մասին թերթում
գրած ե, փրփրեց, բերնի թուրք ցրիվ տվեց և գյուղա-
ցիների մոտով անց ու դարձ անհելով, ասեց.

— Թող դեռ ծիծաղեն. յես դրանց ցույց կտամ...

Ու մի ուր ել, յերբ Իլյան դնաց չըջանի ուսուցչական
խորհրդակցությանը, ել չվերադարձավ...

Լենիչկան հաղիվ յերկու տարեկան կլիներ:

Սինցավ մի քանի ուր և գուղի հովիվները նրան գտան
մի քարի տակ ջախջախված...

Հետո Տոսյան անդամոտիվեց քաղաք: Քաղաքում
ինքը լվացք եր անում, իսկ մայրն արեւածաղիկ եր ծա-
խում: Բացի դրանից, նա ապահովագրական դրամար-

130
կղից ստանում եր քսանյոթ ռուբլի և դրանով մի կերպ
լուա եյին դնում: Այնուհետև նրանք այն քաղաքից ել
տեղափոխվեցին նորը և Տոսյան աղետեղ գործի մտալ:
Հասել եյին կիսաքանդ ու ցածր պատերով տանը:
Տոսյան վոտքի մեկը դռնից ներս տանելով, նայեց Մի-
խայլովին և ասաց.

— Յտեսուեթյուն:

— Ախ դուք այստեղ եք ապրում, — գլուխը բարձ-
րացնելով հարցրեց նա:

— Այո այստեղ ենք ապրում: Բայց չգիտեմ, հնարա-
վոր ե լինելու, վոր մի նոր սենյակ տեղափոխվենք:

— Ինչո՞ւ չե: Դիմեցեք գործարանի ղերեկցիային,
գուցե նա միջնորդի: Յե՛վ հետո, ի՞նչ կա վոր, այդ մա-
սին միթե մենք չենք կարող մտածել:

— Շատ շնորհակալ եմ, — ասաց Տոսյան Միխայլո-
վի վերաբերմունքից զգացված: Նրան թվաց, վոր բո-
լոր բանվորներն ել Միխայլովի նման բարի եյին և նրանց
հետ աշխատելիս ինքը յերբեք չի տրտնջա:

Միխայլովը գլուխը խոնարհելով, ցտեսուեթյուն ա-
սեց և հեռացավ:

Յերեկոյան աղում նա հանդիպեց Արսենին, Գրի-
շային և ելի մի յերկու հոգու:

— Տղերք, ես որ աղավնյակին յես ճամբեցի, — առաջ
ընկնելով, ասաց Միխայլովը:

— Բախտդ փորձեցի՞ր:

— Դրբաց չկար, չկարողացա փորձել, համա աքլոր-
ների կանչից դուշակեցի, վոր լավ ե լինելու:

— Եհ, աքլորագլուխ, աքլորները քեզ վորքան են
խարել...

— Ես անգամ չեն խարի:

— Տեսնենք...

3817
Տոսյան հետզհետե ավելի յեր ընտելանում գործին:
Նա առանց տրտունջի բոլորի հետ հավասար աշխատում
եր:

Յերբմե՛ն ել պատահում եր, վոր մյուսներից շուտ եր

աշխատանքի դալին: Այդպիսի դեպքում նա մաքրում եր
մեքենաները, յուզում, դուլները պատրաստում, մինչև
աշխատանքն սկսվելը:

Բայց հաճախ նրան չարչարում եր Տրոյկան՝ ինչպես
բանվորներն ելին ստում Արսեն—Գրիչա—Միխայլովյան
յեռյակը:

Յեռյակի անդամները չուզում հալոցային ցեխում
Տոսյային մոտ ելին:

Յերր նրանցից մեկը բաց եր թողնում դուլի մի կող-
մը, իսկույն տեղը մյուսն եր բռնում:

Այսպիսով Տոսյան անընդհատ դուլի մի կողմում
երլինում, իսկ մյուս կողմում փոփոխվում ելին յեռյակի
անդամները: Յերբեմն ել «տրոյկան» իր գրոհներով «ա-
վելի հեռուն եր դնում»:

Նրանք մի անգամ վորոշել ելին, վոր ճաշի դադա-
րին, Արսենը մի յեխած տաք ձու դրի Տոսյայի ծոցը:
Ձուն ախտեղից պիտի հաներ Գրիչայ, իսկ Միխայլովը
մոտենալով, պետք ե թույլ չտար: Նրանք այսպես ելին
պայմանավորվել, վոր Գրիչայի ձեռքն ալիքի յերկար
մնար Տոսյայի ծոցում:

Հետեյալ օրը, դուգոկից հետո, յերր Տոսյան ուզում
եր նախաճաշել, Արսենը զգուշությամբ մոտենալով,
ձուն չպրտեց դեպի նրա ծոցը, բայց հակառակ սպասա-
ծին, ձուն գլորվեց ընկալ Տոսյայի դոգը:

Նրանց նախատեսած պայմանն ել հնարավոր չեղավ
կատարելու:

Գրիչան ծիծաղելով մոտեցավ Արսենին:

— Եյ, Ամիրով, եդ ի՞նչ կանդբարանդություն ես
անում:

— Բիլյարդ հո չե՞ս խաղում:

Տոսյան ցասմից հայացքով նայեց Արսենին և ձուն
ուժեղ կերպով խիեց նրա գլխին:

Կիտայեփ ձվի դեղնուցը ծորում եր Արսենի հակա-
տից, իսկ Միխայլովն ու Գրիչան քրքջում ելին այդ տե-
սարանի վրա:

Արսենը ըորրորված նայեց ծիծաղողներին, ապա

հարձակվեց Տոսյայի վրա, բայց Աղաջանը նրա ձեռքն ամուր բռնելով կանգնացրեց:

— Չովուու, բաց թող:

— Չե՛նդ:

— Չովուու, քեզ ասում եմ բաց թող:

— Տո դեղնած եծ քեզ ասում եմ ձենդ կարիր:

Արսենն ավելի կատաղեց: Նա ուժեղ ձգեց Աղաջանի ձեռքից ազատվելու համար, բայց վերջինս այնպես սեղմեց, վոր նա ավելի կուչ չեկավ:

Յերբ Գրիչան մեջ մտավ Արսենին պաշտպանելու, Կրյուկովը ջղայնացած միջամտեց.

— Ե՛՛յ, ուլիկ, պոչդ քեզ քաշիր, սա խուլիգանանոց էի, հասկանո՞ւմ ես:

Կրյուկովը ջղայնությունից սպրթնել եր, նրա ձեռքերը դողում եյին:

Միջադեպից հետո ամբողջ որը ցեխում «արոյկի» մասին եյին խոսում: Բոլորն ել լուռ եյին ու մի տեսակ բորբոքված:

Հեռեկալ որը դործարան մտնելուն պես, հենց վոր Գրիչայի աչքին ընկավ պատից կախված խոշոր տառերով հայտարարությունը, թե ճաշի դադարին ակումբում արեւելյան համերգ կլինի, նրա դեմքը պայծառացավ:

Մինչև դուգոկի առաւր, նա մի քանի պրիմներ կատարեց նոր սովորած լեզվինկայից և հենց վոր սուլիչը հնչեց, ցեխից խելույն դուրս պրծավ դեպի ակումբ:

Ակումբում միայն յերաժիշտներն եյին:

Նա խելույն բեմ բարձրացավ և կանգնեց խմբի մոտ:

Հետո հավաքիկեյին բանվորները դործարանի բոլոր ցեխերից:

Տոսյան տեղավորվեց մեքենայական ցեխից յեկած բանվորուհիների մօտ:

Առաջին համարում նվազեցին ասիական մի տխուր մեկուկու:

— Եխ վա՛խ, — վերջում հառաչեց Մովսումը:

— Տո, մի ուրախ բան նվազեցե՞ք ելի, ի՞նչ եք ճանաչի տգողոց դցել, — յերշիկի կոթից կծելով, ասաց մի առաւ բանվոր:

— Վա՛, չե, ի՞նչ ասըմ ես, ետ հենց լավ ա: Ուստա, — դիմեց նա յերաժշտախմբի ղեկավարին, — բաշընադէյոնըմ, մի բայաթի շիրադ...

Բարձրացավ ընդհանուր աղմուկ, բանվորներից վրամանք պահանջում էին ասիական յեղանակներ նվագել, վրամանք ել՝ ժողովրդական:

Գրիչան մոտեցավ խմբի ղեկավարին և պատվիրեց «մի լեզգինկա» բայց նորից աղմուկ բարձրացավ:

— Ելի՞ կոտրած գդալը մեջ ընկավ:

— Դավայ Խրիստիկ:

— Խրիստիկ, Խրիստիկը թող պարի:

Այնուամենայնիվ Գրիչան պարեց:

Նա մոտեցավ Տոսյային և պարի հրավիրեց, բայց կտրուկ մերժում ստացավ:

— Յես յերբեք չեմ պարել. յես պարել չգիտեմ:

— Բիս:

— Խնդրում ենք, — կանչեցին այս ու այն կողմից: Տոսյան չպարեց: Գուդուկը հնչելուն պես բոլորը վտառելի կանգնեցին:

Ակումբից դուրս գալիս, Գրիչան հավասարվեց Տոսյային:

— Ծան քած, քո աչքը հո յես չեյի հանել: Ի՞նչ ե, կեսդ կպակսե՞ր, վոր հետս պարեյիր:

— Նախ քիչ քաղաքավարի, յերկրորդն ել ես իմ կամքիս տերն եմ:

— Կամքս, կամքս. թքել եմ յես քո կամքիդ վրա: Դու ի՞նչ շուն ես, վոր կամք ել ունենաս:

— Ծունը դու յես, խուլիդան...

— Դե լե՛զուդ, քած — Գրիչան այնպես հրեց, վոր Տոսյան վեր ընկավ սանդուխքի աստիճանի վրա:

Նրանց հետևից յեկող մյուս ցեխի բանվորները կարծելով, թե կատակ են անում, ծիծաղելով թողին ու հեռացան:

Տոսյան վտառելի կանգնեց, շորերի փուշին թափ տվեց և լաց լինելով գնաց:

— Եդ ինչո՞ւ յես լաց լինում, — բակում դեմ դուրս գալով, հարցրեց Կոստյա Յերմոլովը:

Տոսյան չպատասխանեց: Նա հենց այնպես լաց լինե-
լով եւ մտաւ ձուլարան:

Կոստյան նայեց նրա հետեւից, գլուխն որորեց ու
ինքն եւ ներս գնաց:

6

Այդ բոլորից հետո տրոյկայի հալածանքը Տոսյայի
դեմ կարծես թե թուլացել եր: Այնուհետեւ նրանք մի
կողմ քաշված, առանձին եյին աշխատում:

Տեսնելով, վոր առաջին կնոջ պաշտպանում ե ամ-
բողջ ցեխը, դրա համար եւ նրանք սկսել եյին խուլստալ
Տոսյայից:

Միխայլովն եւ լսել եր, վոր Կոստյա Յերմոլովը
«տրոյկա»-յի հալածանքի մասին խոսել ե կոմյերիտ-
քիջի քարտուղարի հետ:

Քարտուղարը Կոստյային ասել եր, վոր նա բջիջի
բյուրոյին այդ մասին մի նյութ տա, բյուրոն կքննի,
այնտեղից եւ խնդիրը կաեղափոխի տեղկոմ:

Միխայլովն իր լսածը պատմել եր տրոյկայի մյուս
անդամներին ե նրանք վորոշել եյին կնոջից յետ կանգ-
նել:

— Շան վորդին հալածած ինքնա ուղում ձեռք գցել,—
ասում եյին նրանք:

Այդ որն ահումբը լինե եր բանվորներով: Աշխա-
տանքից հետո բոլորն եւ հավաքվել եյին ահումբը խնա-
յողական դրամարկի ներկայացուցչի ղեկուցումը լսե-
լու:

Յերբ ղեկուցումը վերջացավ, իսկույն բեմ բարձ-
րացավ մի բանվոր:

— Ընկերը շատ դուռ ա խոսում,—ասաց նա,—մե-
զանից ամեն մեկն եւ փող ա յետ գցում, համա եդ փողն
անտեղի մնում ա տան պուճախում ընկած: Թե վոր ետ
փողը սրերկաստը մնալուց համ մեզ ա ոգուտ, համ եւ
մեր կառավարությանը, եւ ինչի՞ չտանենք ընդեդ: Յես
իմ կողմից ամիսը տասը մանեթ եմ գցում: Ի՞նչ կասեք:

Նրա խոսքերը ե ուրախ տոնը դահլիճում առաջաց-
րին ե ծիծաղ ե ընդհանուր ծափահարություն:

Նրանից հետո բեմ բարձրացավ Արսեն Ամիրջանը։
Դահլիճում առաջացավ ընդհանուր շշուկ։

Արսենը բեմում նախ հաղաց, նայեց դահլիճում
նստողներին ու ասաց.

— Մեր ղեկուցողը շատ լավ ա խոսում, համա իմ
կարծիքովս մի բան մոռանում ա։

Նա կրկին կանգ առավ և սկսեց դիտել դահլիճում
նստածներին։ Շշուկները լռեցին, սպասելով թե ինչ
կասի։

— Իմ կարծիքովս մեր բանվորները միլիոններ չեն
ոտանում։ Ստացած ոտճիկները հլա տուն չհասած,
պրծնում ա, ուր մնաց, թե...

— Ո՞վ ա մեղավոր, վոր դու ոտճիկ ստացած որը
տրամվայիչ ճամբեն փոխում ես դեպի գինու պաղվա-
լը, — տեղից ընդհատեց մեկը։

— Դե լավ, ել մի սկսի, դու ելիր պակասը, — ջղա-
յացած ասաց Արսենն ու շարունակեց։— Ընկերներ, յես
առաջարկում եմ...

— Փողերն ուղիղ պաղվալը տանել, — ընդհատեց
դարձյալ նույն բանվորը և բարձրացավ բարձր ծիծաղ։

— Յես առաջարկում եմ, — ուղեց շարունակել նա,
բայց այլևս նրան թույլ չտվին։ Սկսեցին այս ու այն
կողմից բացականչություններ։

— Ձենդ կտրի՛ր։

— Ցա՛ծ...

Նա ջղայնացած սկսեց բեմից գորգոռալ, բայց լսող
չկար։ Նրա ցածրանալուն պես, մի ուրիշն իսկույն բեմ
բարձրացավ։

— Ընկերներ, Ամիրովին ո՞վ չի ճանաչում, յեթե նա
փողը սրերկառսա գցի, հապա դինու պաղվալներն ո՞վ
գնա, բուլվարի ալլեյներն ո՞վ չափի։ Ամիրովին առաջին
անգամ մն ենք լսում։ Որինակ, չեչտեմ հենց ինդու-
ստրիալիզմի յերբորդ գայումը։ Ձեք հիշում թե Ամիր-
ովը վոնց եր գոռում, թե փող չուճենք, փլան-փոտան։ Իմ
կարճ դադափաբով ամեն մարդ ել կարա մի դատ խնա-
յողական անել։ Յես խոսք եմ տալիս, ամսական քսան

ռուբլի խնայողական անել և թաղ ուրիշներն ել իմ որ-
նակին հետեւին:

— Զիշտ ա...

— Շատ ճիշտ ա...

— Այս ամսում քանուհինդ ռուբլի խնայողական
արկղը գցելով, մրցման եմ հրավիրում Աղաջան Մելքո-
մովին, Իվան Կրյուկովին, Անաստասյա Դրազդովային և
Մովսում Մուխոմարովին:

— Браво

Այդ ժամանակ Մովսումը տեղից բացականչեց.

— Հնդեր, եյ ընդեր, — կանչում եր նախագահին, —
յես բաքանը կարալ չեմ: Իմ քուլֆաթս մեծ ա, համ դե
սխտը մանեթ ել յես եմ պցում և Կոստի նման մյուսներին
դատ անում...

Բարձրացավ կրկին ընդհանուր ծիծաղ:

— Սաղ ոլ Մովսում, — բացականչեց մեկը տեղից:

Մովսումը կարմրելով, նայեց շուրջը:

— Կեցցե հուզունահալոցային ցեխը, — բացական-
չեց մի ուրիշը:

Հետո ամաչելով բեմ բարձրացավ Տոսյան:

Նա կյանքի մեջ առաջին անգամն եր ժողովում խո-
սում:

Տեսնելով, Վոր բոլորի աչքերն ել դեպի իրեն են ուղ-
ղված, նա անհամարձակ մի քանի քայլ առաջ յեկավ ու
սկսեց.

— Ընկերներ, յես մինչև այժմ ամիսը քսան, յերե-
սուն ռուբլի յեմ ստացել: Այժմ մի քանի անգամ ավել եմ
ստանում: Ոոսք եմ տալիս, Վոր ամիսը յերեսուն ռուբլի
կդցեմ...

Նրա վերջին խոսքերը թաղնվեցին ծափերի ու բա-
ցականչությունների տակ:

Հետո խոսեցին չատերն ու մրցականչն ընդհանրա-
ցավ...

Ակումբից դուրս դալուց հետո Տոսյան նայեց աջի
մարմող շողերին, խորը շունչ քաշեց, յերեսի քրտինքը
մաքրելով սկսեց աստիճաններից ցածրանալ:

Դարպասից դուրս դալիս նրան մոտեցավ Արսենը:

— Ասում ես ըտենց ելի, ընկեր Տոսյա:

Տոսյան չպատասխանեց: Նա լուռ քայլեց, իսկ նրա հետ՝ Արսենը:

— Դաա՛, — արեց Արսենն ու նրանք կրկին լռեցին:

Ճանապարհին Արսենն ուզում եր ինչ վոր բան ասել, չգիտեր ի՞նչ և ի՞նչպես ասել: Դրա համար ել նա մտադրադ եր քայլում: Նա կամ Տոսյայից առաջ եր ընկնում կամ յետ մնում:

Տոսյայի ներսում մի կռիվ եր սկսվել: Նա մտածում եր, թե ի՞նչ ե ուզում այդ մարդն իրենից, ինչո՞ւ յե կրկին հետևից ընկել: Նա ուզում ե այդ բոլորի մասին բացարձակ ասել Արսենի յերեսին, բայց չեր համարձակվում և այդպես լուռ քայլում ելին:

— Գիտե՞ս ինչ, Տոսյա, — լուռթյունը խզեց վերջապես Արսենը, — յես նկատել եմ, վոր դու վերջերս դեպի ինձ մի տեսակ ես դառել:

— Ի՞նչ ես ուզում ասել:

— Այ, որինակ, հենց քու այս պատասխանը: Ենպես կոպտությամբ ես պատասխանում, վոր կարծես յես քո թշնամին լինեմ:

— Բայց ինչո՞ւ համար են այս բոլորը:

— Այս բոլորը նրա համար են, վոր դու մարդկանց ճանաչես և վոչ թե խոսքերից յեզրակացություններ հանես:

— Որինակ:

— Որինա՞կ ես ուզում: Որինակ հենց յես: Գիտե՞ս ինչ, Տոսյա, թեև ընամբորությունս չար ե, լեզուս կոպիտ, համա դե սիրտս... ի՞նչ ասեմ, յես կուզեյի, վոր դու այդ հասկանաս: Տոսյա... Նու լավ, հարկավոր չի: Համենայն դեպս իմացիր, վոր ինչ քեզ ասում եմ, այդ բոլորը շատ ուղեւուցս ա...

Տոսյան ծիծաղեց:

— Հավատացնում եմ, Տոսյա, մի ծիծաղիր. հրեն կլինա իր լակոտների հետ յերկու ամիս ա, ինչ գլուղումն ա: Եսքան վախտ ա մի նամակ ել ա չեմ գրել: Թող կորչի. դուռակի մեկն ա: Միւնուշն ա, յես նրա հետ չեմ ապրելու: Ես բոլորն ինչո՞ւ յեմ ասում: Նրա համար,

վոր դու... այ են որվանից յերբ վոր քեզ տեսա, սրտումս
մի նոր բան գնալով...

Տոսյան կրկին չպատասխանեց: Նա դուռնը կախ
դեռ գնում եր:

— Այ, դու ելի չես խոսում: Բա մի անգամ դու ինձ
չխոսեցնե՞ս:

— Ի՞նչ ես ուզում ինձնից, — դառնությամբ հարց-
րեց Տոսյան և կանգնելով, նայեց նրան շեշտակի:

— Դե լավ, Տոսյա, յես ուզում եմ քեզ հետ մի քիչ
յերկար խոսել: Խնդրում եմ գնանք մեզ մոտ: Տանը վրչ-
վոք չկա:

— Շնորհակալ եմ, չեմ կարող դալ, — կտրուկ ա-
սաց Տոսյան և ուղեց բաժանվել, բայց Արսենն առաջը
կտրելով, արգելեց:

— Տոսյա ջան, ինչո՞ւ յես եղպես կոպիտ...

— Թույլ տուր, — ջղայնացած և հրելով, ասաց Տոս-
յան — Ի՞նչ ես ուզում ինձնից:

— Դե ել ինչո՞ւ յես բարկանում:

— Հեռացիր ասում եմ:

— Վոչ, դու պետք ե դաս, — այս անգամ արդեն ստի
պողարար ասաց Արսենն ու բռնեց Տոսյայի ձեռքերից:

— Դե կորիր, յես թքել եմ քեզ վրա...

Հրելով Տոսյան ազատվեց ձեռքերից և սկսեց շտապ
կերպով հեռանալ:

Նրա գույնն ամբողջապես դեղնել եր: Կուրծքը հուզ-
մունքից վեր-վեր եր անում:

Արսենը յերկար նայեց նրա հետևից, ձեռքն ողում
թափահարելով ասաց.

— Միեռնոյն ե, դու իմ ձեռքից չես ազատվի...

7

Մայրը դռանն անհամբեր սպասում եր:

Տոսյան դալուն պես իսկույն հարցրեց.

— Տոսյա ջան, բա այսքան ժամանակ վո՞րտեղ
եյիր:

— Ժողով կար, — անտարբեր պատասխանեց նա և
մտավ սենյակ:

Լենիշկան տանը չեր:

Պառաւր սեղանն արդեն գցել էր: Տոսյան ներս մտնելուն պես, առանց լվացվելու պառկեց թախտի վրա:

— Բալիկ ջան, բա հաց չե՞ս ուտելու:

— Քաղցած չեմ, — դժգոհությամբ ասաց Տոսյան և չքնջեց մյուս կողքի վրա:

Պառաւր կասկածանքով նայեց աղջկան:

— Հիվանդ ես գուցե, Տոսյա:

— Ե՛հ, մամա, ինչո՞ւ պետք է հիվանդ լինեմ:

— Հապա ինչո՞ւ յես այդպես հոգնած, գուցե երբ մի տեսակ դեղնած ա:

Պառաւր դարձյալ տարակուսանքով նայեց նրան ու ասաց.

— Տոսյա ջան, լավ թթու բորչ եմ յեփել. հենց մի քիչ վո՞ր ուտես, ախորժակդ կբացվի:

— Ձե, մամա, քաղցած չեմ:

— Ե՛հ, դե ի՞նչ անեմ, — ցածր ձայնով ասաց պառաւր ու սկսեց ամսենները սեղանից հալածել:

— Դու կեր, մամա, ինձ մի նայիր, յես քաղցած չեմ:

— Ե՛հ, չե, յես ել չեմ ուտում:

Տոսյան մօր թախանձանքով տեղից վեր կացավ, բայց մայրը աղջկանը թողեց սենյակում ու դուրս գնաց:

Նա չորերը փոխեց և փոքրիկ հայելու դիմաց սանդղակիս նոր միայն նկատեց, վոր գույնը գեղնել է:

Սանդղակուց հետո Տոսյան շտապ տնից դուրս յեկավ:

Մայրը կռները ծալած դարպասում կանգնել էր:

— Մամա, դնում եմ այդի քիչ հանդատանալու:

— Հա, դնա բալիկ ջան, — ուրախացած ասաց պառաւր, հալատալով, վոր աղջկան բան չի պատահել:

Դուրսը դով էր ու խաղաղ:

Տոսյան դանդաղ քայլերով մտավ այդին: Այդում մարդ քիչ կար: Նա մի քանի անգամ պտտվելուց հետո, կանգնեց լայն ու կլորիկ ջրավազանի դիմաց:

Ավազանի կենտրոնում տաշած քարերից պատրաստած բարձրության վրա կանգնել և փոքրիկ գանգրա-

հեր Վալսդայի (Լենինի) արձանը: Նրա գլուխը բաց և, ձեռները գրպանում, խորը մտածելիս, լողացող մի բադ նրա յետևից վիզն յերկարացրել և ու յերեք տարեկան Վալսդայի կապույտ աչքերին և նայում:

Բարակ ցնցուղից վճիռ ջուրը ծլլալով լիզում և Վալսդայի ճակատը, թափվում ավազանի մեջ:

Տոսյան յերկար ժամանակ նայում եր այդ տեսարանին ու ներքուստ հրճվում:

Նա աչքբան մոտ եր կանդներ ավազանին, վոր դուրս յայտող ջրի ցնցուղից յերեսը թրջվել եր: Տոսյան սպիտակ թփչկինակով յերեսը մաքրեց ու կրկին սկսեց շրջել այդում:

Մի քանի պտույտ կատարելուց հետո, նստեց տեղեւորիս ծառերի տակ մի նստարանի վրա:

Մեկը բարձր ձայնով յերգելով մոտենում եր Տոսյային.

Вечерь близенько,
Солнце низенько,
Спешу до тебя
Мое серденько....¹⁾

Նա որորվելով մոտեցավ, մի պահ ուշադրությամբ նայեց և մթության մեջ ճանաչելով նրան, ասաց.

— Ո՛հ, Տոսյա, այդ դո՞ւ յես:

Միխայլովն եր: Թույլ, թույլ նստեց Տոսյայի մոտ և կրկին հարցրեց.

Իսկապես ի՞նչ ես անում այստեղ:

— Ինչ վոր դու,—դժգոհությամբ ասաց Տոսյան և յերեսը շուռ տվեց մի կողմ:

— Արեւիս ակունքը վկա, Տոսյա, բլբուլ ես, բլբուլ,—ավելի մոտենալով դեպի Տոսյան, ասաց նա:— Հապա ի՞նչպես և, վոր մինչև հիմա քեզ այստեղ չեմ տեսել:

Տոսյան չափատախանեց: Միխայլովը յերկար նրա

¹⁾ Երեկոն մոտ և,
Արեւ ցած.
Մտապում եմ քեզ
Մտիկ իմ սիրած...

յերեսին նայելով, տեսավ, վոր պատասխան չի ստանում, ասաց.

— Բայց ի՞նչ լավ ել տեղ ես ընտրել, — այս ասելով նա բռնեց Տոսյայի թևից:

Տոսյան վրտքի կանգնեց:

— Ի՞նչ ե վոր, — վախեցած հարցրեց Միխայիլով:

— Յես տուն պիտի գնամ, — ասաց Տոսյան, տեղից վեր կենալով, բայց Միխայիլովն խսկույն կանգնելով, բռնեց նրա թևից:

— Ինչո՞ւ յես շտապում, խոսում եյինք ելի:

Տոսյան չպատասխանեց և աշխատեց ազատվել նրա ձեռներից:

— Բաց թող:

— Տոսյա ջան...

— Բաց թող, ասում եմ:

Այդ ժամանակ Միխայիլովը նրան սեղմեց կրծքին ու համբուրեց, բայց Տոսյան մի ձեռքով ազատվելով, աստակեց յերեսին ու շտապ նրանից հեռացավ:

Քիչ հեռու նստած մի գույգ բարձր ծիծաղեց: Միխայիլովը նայեց նրանց, հայհոյեց և թքելով հեռացավ:

Մայրը նավթի ճրագը թողնելով վառ, ինքը քնել եր: Տոսյան դուռը կամաց թրխկացնելուն պես, մայրն խսկույն դարթնեց և գնաց դուռը բանալու:

— Ինչո՞ւ եսպես շուտ յեկար, — հարցրեց մայրը, հատակում գցած անկողնում պարկելով:

Տոսյան նրան չպատասխանեց: Նա ուշադրությամբ նայեց թաղթի վրա պառկած լենիչկային, կռացավ, քնքշությամբ համբուրեց նրա ճակատը, բաց թևը ծածկեց ու կրկին բարձրացավ:

Հետո գնաց հայելու առջև, տխուր հայացքով նայեց իր մտադրաղ դեմքին, ասլա պատուհանի առաջ կանգնեց ու սկսեց ըխտել դուրսը:

Պատուհանում դրած ծաղկամանի ծաղիկը ժպտուն թերթիկներով նրան եր նայում:

Տոսյան քնքշությամբ ձեռքը մոտեցրեց ծաղիկին, փարձես նրան բռնելու, կրծքին սեղմելու ու համբուրելու

Համար, բայց ծաղկի տերևները սիրածի համբույրից
դլուխը թեքող աղջկա նման, սկսեցին հետ դնալ:

Նա այդպես յերկար նայելիս, հանկարծ միտն ըն-
կալ իլյուշայի առաջին համբույրը...

... Անհանային տատաղլից յերեկոյ յեր: Նրանց վոչ-
վոք չեր տեսնում: Յերկար խոսելուց հետո, յերբ իլյան-
ուղում եր բաժանվել, հանկարծ բռնեց Տոսյայի թեկ-
րից, ձգեց իրեն և չրթունքները մոտեցան...

Յերբ Տոսյան աչքերը բացեց, իլյան արդեն շտապ
քայլերով հեռանում եր: Տոսյան յերկար նայեց իլյայի
հետեից, մինչև վոր նա տեսողության դաշտից անհե-
տացալ: Հետո նա վախեցած չորս կողմը նայց, տեսնե-
լով, վոր իրեն մարդ չտեսալ, ինքն ել իսկույն ներս
դնաց:

Տուն մտնելուն պես, նա պարկեց քնելու, բայց քունը
չեր տանում: Սիրտն անկանոն կերպով եր զարկում: Շըր-
թունքներն ալովում ելին, բայց նա այդ բոլորից մի տե-
սակ հրճվանք եր զգում: Նա յերկար ժամանակ լեզուն
չեր մոտեցնում չրթունքներին, վորպեսզի իլյայի համ-
բույրի հետքն այնտեղից չդնա:

Այդ հիշողության ընթացքում, արցունքի մի խոշոր
կաթիլ նրա այտի վրայով դլորվելով ընկալ սպիտակ
ծաղիկի տերևի վրա ծաղիկը կռացալ:

Մայրը դլուխը բարձրացրեց և տեսնելով աղջկան
դեռ պատուհանի առաջը կանգնած, կամաց հարցրեց.

— Տոսյա ջան, եդ ինչո՞ւ չես քնում:

Տոսյան լուռ, առանց մորը պատասխանելու, շորերը
հանեց ու մտալ անկողին:

Մոր շարժումներից լենիչկան դարձնեց, վերմակը
վրայից դեն շարտեց, բայց մայրը նրան հանգստացնե-
լով, ասաց.

— Քնիր, լենիկ ջան, յես եմ...

Այդ որը, դործի ժամանակ, Տոսյան իրեն շատ թույլ
եր զգում: Նրա դլուխն անընդհատ ցավում եր, իսկ
մարմինն ասես ջարդված լիներ: Նա չգիտեր, այդ բոլորը

գիշերվա անքնությունից եր, թե՞ աղջկա լաղեր ուղարկելու միտքն եր, վոր հանգիստ չեր տալիս:

Աշխատանքի ժամը լրանալուց հետո, նա առանց վաղվելու տուն յեկավ, լվացվեց և թեթե ճաշեց ու պառկեց թաղթի վրա:

Մի քիչ հանգստանալուց հետո վերկացավ Լենիչ-կայի շորերը փոխեց և պատրաստվեց դուրս գնալու:

— Վաղը Լենան պիտներական լաղեր և դնալու, այսոր միասին քիչ զբոսնենք, — ասաց մորն ու դուրս յեկավ:

Փողոցից դեռ մի քանի քայլ չանցած, խկույն նրանց դեմը դուրս յեկավ Գրիշան, իրեն հասակակից մի քանի տղաների հետ: Նրանք բարձր ձայնով յերգելով ու գորդոռալով անցնում էին:

Նա Տոսյային տեսնելուն պես, կանգնեց:

— Գարնան բլբուլ, այդ ո՞ւր:

Տոսյան չլսելու դրեց ու անցավ:

Նրա այդ վերաբերմունքի վրա Գրիշայի քնկերները ծիծաղեցին:

— Բարեդ քամին տարավ, Գրիշա:

— Կոկորդղ ծարավ մնաց, ախպերս:

— Դե թըած. նրա մերն ել... ասաց Գրիշան ու անցան:

Յերբ բավական հեռացել էին, Լենիչկան հարցրեց.

— Մամա, նրանք ողմե՞ր էին:

— Յես ի՞նչ դիտեմ, խուլիդաններ... Նրանք յերկուսով լռեցին, իսկ քիչ հետո, Տոսյան ավելացրեց.

— Բանվորներ են: Նրանցից մեկը մեզ մոտ և աշխատում:

— Վա՛, — դարձացավ աղջիկը, — բայց բանվորն ել խուլիդան կլինի՞:

— Ինչո՞ւ չի լինի, յերբ նա իր կյանքն ամբողջապես խուլիդանների հետ անցկացնի, հապա ի՞նչ կլինի:

Իրոք, Գրիշան սկզբից վարսավեր եր: Հարբած ժամանակ փողոցում դանակով խփել եր մեկին և յերկու տարի բանա եր նստել: Բանտից դուրս գալուց հետո

դործարան եր մտել. սակայն իր նախկին սովորութիւնը
զեռ չեր թողել:

— Մամա, մեզ մոտ ել մի այգալիսի պիտներ կա:
Ենքան չարն ե, մամ ջան, ենքան չարը, վոր չեմ կարող
ստել: Իր դասերը չի պատրաստում: Ուսուցիչները հետ
միշտ կոխի ե անում: Նա ծնողներ չունի: Իր տատիկի
մօտն ե ապրում:

— Տեսնո՞ւմ ես, աղջիկս, դու խելոք յեղիր:

— Իսկ Լյովան եղպես չի: Նա ենպես գեղեցիկ նկար-
ներ ե նկարում:

— Իհարկե, հենց նրա ծնողներն ի՞նչ պակաս մար-
դիկ են վոր:

— Այդ ի՞նչ, քաղցր—քաղցր դըռուցում եք,— հան-
կարծ նրանց զեմը դուրս գալով, ասաց Կոստյա Յերմո-
լովը:

— Այո, աղջիկս իրենց կուկերովիցն ե պատմում,—
բարեկերով, ասաց Տոսյան:

— Ուրեմն սա քո աղջիկն ե:

— Այո, խնդրեմ ծանոթացիր,— ծիծաղելով ասաց
Տոսյան ու աղջկան մոտեցրեց Կոստյային:

Կոստյան ժպտալով ու շոյանքով ձեռքը քսեց Լենիչ-
կայի մազերին:

— Դե ել ի՞նչ դարդ ունես, արդեն մեծ աղջիկ ե ելի:

— Իհարկե, վաղն ել պիտներական լաղեր ե դնում:

— Ո՛ր, ո՛ր, գնալու յե առողջանա, գեղեցկանա ու
մամաշային ուրախացնի:

Նրանք խոսելով ցածքացան:

— Իսկ ո՞ւր ես գնում,— քիչ հետո հարցրեց Տոս-
յան:

— Ինքս ել չգիտեմ թե ուր, հենց այնպես դուրս յե-
կա. չի՞նի խանդարում եմ:

— Ո՛ր, վոր, յես հենց այնպես հարցրի:

Նրանք մտան քաղաքային այգին:

Լենիչկան խիտոյն վաղեց այգու կենտրոնում խաղա-
ցող յերեխաների մօտ, իսկ իրենք նստեցին մի նստա-
քանի վրա:

Քիչ անց, Լենան կրկին վաղելով յեկավ, գլխարկը
թողեց մորը, ու յետ դարձավ:

— Յերեւի աղջկանդ շատ ես սիրում:

— Նրանից զատ ել ո՞վ ունեմ սիրելու:

Լուսին: Հետո Կոստյան կամաց, կարծես թե միայն
իր համար ասաց.

— Յերեւիս ունենալը... յերեւի վատ բան չե...

— Ո՛ր, իհարկե. յես առանց Լենայի մի որ ել չեմ
դիմանա: Յես հիմա չգիտեմ, թե առանց դրան մի ամ-
բողջ ամիս ինչ եմ անելու:

— Յես ի՞նչ եմ անում, դու յել նույնը կանես:

— Դու յերեւիս չունես. թե կարոտում ես, այդ ել
բան ե. բայց դե յես... Նու լավ, յեթե այդքան ցանկա-
նում ես յերեւիս ունենալ, ինչո՞ւ չես ամուսնանում:

— Ո՞վ գիտե...

Նրանք լուսին. Կոստյան վտառի ծայրով դետնի վրա
չծեր քաշելով, կամաց ասեց.

— Ո՞ւմ հետ ամուսնանամ:

— Պա քո տունը շինվի: Մի՞թե քեզ աղջիկ ես պա-
կասում:

— Աղջիկ շատ կա, բայց դե ո՞վ ե հնարավորություն
ունեցել աղջկա մասին մտածելու: Տասնուհինգ տարեկա
նից սկսած ընտանիքի հոգսն ուսիս ծանրացած ե յեղել:
Ել կարողացե՞լ եմ աղջկա յերես տեսնել:

— Իսկ հիմա ի՞նչ կա վոր. նախ ամուսնանալու ժա-
մանակդ ե արդեն, յերկրորդն ել, կարծում եմ, վոր հնա-
րավորություն ունե աս:

— Ե՛հ, Տոսյա, ասում ես ելի: Կարծում ես ամուս-
նանալը հեշտ բա՞ն ե: Աչքով արեցիր մեկին, տունդ տա-
րար, կարծում ես ամեն ինչ դրանով վերջացա՞վ:

— Հասկա ել ի՞նչ ես ուզում վոր:

— Չգիտեմ վորտեղ... հա, կարծեմ դրքում եմ
կարդացել: Ասում են ամուսնանալու նպատակը միայն
այն չե, վոր տեսնես մեկին, բերես տունդ ու կապվես
հետը: Նա պետք ե լավ հասկանա, վոր ամուսնությունը
մարդկային կյանքի ամենավսեմ, ամենաբարձր իդեալն

է: Յուրաքանչյուր մարդ ամուսնանալուց առաջ այս խնդիրն անշուշտ պետք է նկատի ունեննա:

Տասյան բարձր ձայնով սկսեց ծիծաղել:

— Ինչո՞ւ յետ ծիծաղում, հիշա՞ չե՞:

— Ե՛, Կոստյա, տարտրինակ բաներ ես պատմում: Վսեմ իդէյա, ելի՛ յետ ինչ գիտեմ հաղար ու մի կարասի ջուր: Այդ բոլորը քո ինչի՞ն ե պետք: Մի՞թե դու հենց դրա համար ես աշխատում, վոր ամուսնանա, կնոջդ փախկեա մի սենյակում: Դրանք դատարիկ բաներ են. ինչ կլինի վոր ամուսնանա, ինքդ ել աշխատես, կինդ ել ու յերկուսդ մեկ մեկու բախտավորացներ: Մեղանում սոփորություն ե դարձել, վոր մարդիկ ասում են, յետ աշխատեմ, կինս ուտի: Յեթե հնարավոր ե, ինչո՞ւ չպետք ե կինդ ել աշխատի: Ախպեր ջան, բանվոր մարդ ես, ի՞նչ ցավդ ե կորել, վոր նման բաների հետեւից ես ընկել:

— Դե յետ ի՞նչ գիտեմ, այդ ուղղությամբ շատ ել փորձառություն չունեմ:

— Ինչո՞ւ, մի քանի անգամ պետք ե ամուսնացած լինե՞ս, վոր փորձառություն ձեռք բերես: Քեզ համար պատասխան մեկին ճարիր, հետն ամուսնացիր, պրծալ գնաց:

Կոստյան մտածում եր: Մի վայրկյանում նրա միտքը լուսավորվեց, նրա ուղեղի բոլոր սովերավոր անկյունները պայծառացան ե նա մտածկոտ, բայց ժպտալով ասաց.

— Ասում ես... հը՞...

— Հապա ինչ:

— Ախր չի լինիլ ե:

— Ինչը չի լինիլ:

— Որինակ... յենթադրենք, թե յետ ու դու... նու... սիրում եմ...

— Ասենք թե յետ քեզ եմ... սիրում: Ամուսնանանք...

Տասյան ծիծաղեց:

— Ձե, Կոստյա, յետ ու դու չենք ամուսնանա, բայց դու կարող ես մի ուրիշի հետ ամուսնանալ:

— Ինչո՞ւ վոր:

— Վորովհետև մենք համապատասխան զույգ չենք լինի: Դու կարող ես ավելի հարմար զույգ ընտրել: Տեսնո՞ւմ ես, աղջիկս արդեն... Նու, դու այդ լավ կանես, վոր ուրիշ ուղղությամբ մտածես:

— Աղջիկդ իսկի յեւ մեզ չի խանդարիլ: Ուզում ես ասել մեր հասակների մեջ տարբերություն կա, բայց դե ի՞նչ անենք. յես սիրում եմ, պրծալ դնաց ելի:

— Ձե, Կոստյա, չե...

— Իսկ յեթե չես սիրում, այդ ջուկ բան ե...

— Վոչ թե չեմ սիրում... Հնարավոր չե Կոստյա:

— Ելի ինչո՞ւ չի հնարավոր: Այդ բանը դեռ յես յերկու ամիս առաջ եմ զգացել: Միայն թե չեմ ասել:

— Կոստյա, յես քեզ չառ եմ... Հարգում ու լավ կ հասկանում եմ, բայց... չե, Կոստյա, ավելի լավ ե թողնենք այս խնդիրը...

Անձրևի մի կաթիլ կալալ Տոսյայի բաց թևին: Լենիչկան վազելով մոտեցալ մորն ու նրանք վտաքի յնլան:

Յերբ Կոստյան դարպասից ներս եր մտնում, ջրհորգաններից արդեն հեղեղի նման թափվում եր պղտոր անձրևաջուրը:

Քույրն ու մայրն արդեն ձնել եյին: Նա սեղմեց ելեկտրական ճրագի կոճակն ու սենյակը լուսավորվեց կաթնանման լույսով:

Թաց շորերը հանելով, Կոստյան անկողին մտալ առանց ընթրելու: Նրա քույր չեր տանում և կողքից-կողք չըջվելով, յերկար մտածում եր Տոսյայի մասին...

9

Առավոտը շուտ, նախքան աշիատանքի սկսելը, Կոստյա Յերմովը չուզումահալոցայինի «հարվածային» թերթը պատից կախեց:

Հավաքված բանվորներն իսկույն խմբվեցին թերթի շուրջը:

«Յեխի մերսում» բաժնի մեջ տեղն ամենից առաջ աչքի յեր ընկնում «կրկին տրոյկան» ֆելյետոնը:

Նկարել եյին Արսեն Ամիրյանին, ձուռն ձեռքին բըռ-

նած, վոր ուզում ե Տոսյայի ծոցը դցել, իսկ Գրիշան ող-
նում ե Արսենին: Տոսյան սարսափահար կուչ ե յեկել, իսկ
Միխայիլը մի կողմ քաշված, քրքջում ե:

— Այ տղերք, եդ ի՞նչ ա յե, — հեռվից հարցնելով
մոտեցավ մի բանվոր:

— Թխովան ա, Աբրահամ, թխական:

— Վա՞, այ տա, ելի են տրոյկի ոյիններիցն ա՞:

— Ստոպրացենտնի յա...:

— Կլասիկ ա, տղերք, թամամ կլասիկ, — ասաց Խա-
չատուրովն ու հեռացավ:

— Դրուստ կլասիկից հալա մի դատ ել ավել ա: Շան
վորդիք ձուն դնում են կնկա տակին, վոր ճուտ հանի՞:

Այդ ժամանակ հեռվից նայելով, մոտենում եր Ար-
սենը: Սուլիչը հնչելուն պես, հավաքվածներն անցան
աշխատանքի:

Արսենը կապույտ ակնոցները դնելով, կռացավ դե-
պի մի բանվոր:

— Ել ի՞նչ կար պատի մոտ:

— Գաղեթն եյին կախել:

— Հա՞, — հանդստացած ասեց Արսենը:

— Հա, քո շնորհն ել հետը, — ավելացրեց բանվորը:

— Վա՞նց թե...:

— Ընդհանրապես:

Արսենն ել լրիվ պատասխանի չսպասեց, նա վաղեց
դեպի այն կողմը, ուր կախած եր պատի թերթը ե խ-
կույն աչքն անցկացրեց բոլոր սյուճակները: Իր մասին
դրածները օկողում չնկատեց: Կրկին անգամ նայեց, ար-
դեն աչքին ընկավ «Կրկին տրոյկան» ֆելյետոնը:

Նա շտապ շտապ կարդաց, նույնիսկ ուշադրությաւ
չդարձնելով նկարի վրա, ապա դառնալով դեպի բանվոր-
ները, կանչեց.

— Եո ո՞վ ա դրել:

Նրան վոչ վոք չպատասխանեց:

— Յես դրանց ցույց կտամ: Սա յել անցյալ անգամ
վանն ա հա՞:

Նա մոտեցավ Կոստյային:

Մի անգամ ել, յերբ թերթում նրա մասին դրեւ եյին,

թե ծուլութիւնն եւ անուամբ, աշխատանքից ուշանում եւ, դործի ժամանակ խոստում եւ, նա թերթը պատռել եր, եւ դրա համար տեղիումը խիստ նկատողութիւնն եր արեւ: Այս անգամ արդէն քիչ խրատւած, թերթին ձեռք չափեց:

— Են որ մի ա դրեւ, — կողտութիւնս հարցրեց Կոստայայից:

— Չգիտեմ, — անտարբեր պատասխանեց Կոստայան ու շարունակեց աշխատանքը:

— Ի՞նչպէս թե չգիտես, թերթի նախագահն ես եւ չես իմանում թե որ մի ե դրեւ:

— Այժմ դրա ժամանակը չե, անցիր դործիդ, հետո կպարզես:

Այդ պատասխանն Արսենին ամէլի կատաղացրեց: Նրա գեղնած գեմքը հանկարծ կարմրեց, ատամները սեղմվեցին ու բռունցքները բարձրացան:

— Շան վարդի, յես քու հերը կանխեմ, հասկանում ես, քո հերը...

— Դե, ուխդ, գեկայարիր:

— Դեռ խոստում եւ ե՞ս, հա, քեզ դործարանի տե՞րն ես համարում:

— Դու եւ քեզ համարիր, այդ քեզ վոչ վոք չի արդելում:

— Յես թքել եմ քեզ վրա յեւ, քո դործարանիդ վրա յեւ:

Աղաջանը ձեռքի ձողը ձկեց գետնին եւ ուղիղ կանգնելով, դժգոհութիւնս նրան նայեց:

Խաչատուրովը նկատելով Աղաջանի վրդովմունքը, մոտեցաւ նրան:

— Ե՞ս, յիր, քեզ եմ ասում շնածանձ, դահլաներս մինչեւ յե՞րը ես տանելու:

— Տո յես քու հերն եւ եմ անխեղում:

— Դե քու... հողիներս հանեցիր եւ, — ասելն ու հարձակվելը մեկ յեղամ, բայց Խաչատուրովն իսկույն կախվեց նրանից: — Մի բաց թող:

— Տո սա ետպես հեր անխեղում մինչեւ որ մի պիտի հասնի: Բու չի՞ բա:

Նա ուժով ձգում էր Սաչառուրովից աղաավելյու համար, բայց վերջինս քարշ էր տալիս հեանով և բաց չէր թողնում:

— Այ տա, մի բաց թող և, յես կտրաքեմ տխր,— գորդոտում էր Արսենը:

— Այ Աղաջան, նրան թայ մի լինի, քեզ կլասիկ պահիր, ամոթ ա:

— Դե մի բաց թող եյի, մի բաց թող տեսնենք եդ սարի արջն ո՞ւմ ա ուզում վախեցնել:

Գրիշան ու Միխայլովը չկային: Այդ որը նրանք հանդատանում էյին:

Արսենը ջղախոցած, կապույտ ակնոցներն աչքերից հանելով դեն չալրանց ու դուրս դնաց:

Նա Տոսյայի մոտովն անցնելիս, ասաց.

— Քաժ, դեռ սպասիր, այս բոլորը քո պառ ճառով ա, դու իմ ձեռքից չես աղաավել:

10

Ճաշի գաղարին Կոստյան և Կրյուկովը մասն դիւրեկտորի տանձնասենյակը:

Այնտեղ, դիւրեկտորի մոտ կանգնել էր Արսենը: Հենց վոր նրանց տեսավ, ինքն խսկույն դուրս դնաց: Գիրեկտորը հեռախոսի փողն ականջին դրած, խոսում էլ:

— Այո, այո, նա, ինչ ետ փոր, թող քիչ էլ սպասեն: Հը՞, ի՞նչ, զալմաղալ են անո՞ւմ: Не может быть. Հը՞. դե լավ, լավ: Այո, հալատացնում եմ: Այո, ասան որից պատրաստ կլինի: Արդեն պատրաստ ե: Հանդիստ յեղիր. տասն որից: Յը: Ուրեմն բանվորները զալմաղալ են անում, վոր սպեցհագուտան ուշացնում ենք ելի,— դառնալով Կոստյայի ու Կրյուկովի կողմը, ասաց դիրեկտորը: Հա, դուք ի՞նչ եյիք ասում:

— Մենք, ընկեր Դինամով,—սկսեցին գրեթե միասին, կրկին «արսյակ» մասին ենք ուզում խոսել:

— Լավ, յես այդ դիտեմ,— ընդհատեց Դինամովը:— Նրանց խնդիրն այսոր դրված և տեղկումի նիստում:

Նա ուժով ձգում էր Սաչատուրովից ազատվելու համար, բայց վերջինս քարշ էր տալիս ճեանով և բաց չէր թողնում:

— Այ տա, մի բաց թող և, յես կտրաքեմ ախր, — զորդոտում էր Արսենը:

— Այ Ադաջան, նրան թայ մի լինի, քեզ կլտտիկ պահիր, ամոթ ա:

— Դե մի բաց թող ելի, մի բաց թող տեսնենք եդ սարի արջն ո՞ւմ ա ուզում վախեցնել:

Գրիշան ու Միխայլովը չկային: Այդ որը նրանք հանգստանում էին:

Արսենը ջղախաղած, կապույտ ակնոցներն աչքերից հանելով դեն շարանց ու դուրս դնաց:

Նա Տոսյայի մոտովն անցնելիս, ասաց.

— Քաճ, դեռ սպասիր, այս բոլորը քո պառ ճառով ա. դու ի՞նչ ձեռքից չես ազատվի:

10

Ճաշի գազարին Կոստյան և Կրյուկովը մտան դիրեկտորի առանձնասենյակը:

Այնտեղ, դիրեկտորի մոտ կանգնել էր Արսենը: Հենց վոր նրանց տեսավ, ինքն իսկույն դուրս դնաց: Դիրեկտորը հեռախոսի փողն ականջին դրած, խոսում էլ:

— Այո, այո, նա, ինչ էա փոր, թող քիչ էլ սպասեն: 'Հը', ի՞նչ, զալմաղալ են անո՞ւմ: Не может быть 'Հը'. դե լավ, լավ: Այո, հավատացնում եմ: Այո, ասան որից պատրաստ կլինի: Արդեն պատրաստ է: Հանդիստ յեղիր. ասան որից: Յը: Ուրեմն բանվորները զալմաղալ են անում, վոր սղեցհազուսան ուշացնում ենք ելի, — դառնալով Կոստյայի ու Կրյուկովի կողմը, ասաց դիրեկտորը: Հա, դուք ի՞նչ ելիք ասում:

— Մենք, ընկեր Դինամով, — սկսեցին գրեթե միասին, կրկին «արսիկ» մասին ենք ուզում խոսել:

— Լավ, յես այդ դիտեմ, — ընդհատեց Դինամովը: — Նրանց խնդիրն այսօր դրված է տեղիումի նիստում:

— Այդպես չի լինի, յե, ընկեր Դինամով, խայտա-
ռակ դրություն ե...

— Հասկացանք: Խնդիրն այսոր կպարզենք:

Յերբ նրանք դուրս ելին գալիս, Դինամովը գնաց
տեղկոմի նիստին:

Սուլիշը սուլիլիս նախ դուրս ե գալիս պարզ ծուխն,
ասլա լսվում ուժեղ ու գիլ ձայնը: Ծուխը վրթ-վրթալով
նեղ խողովակից ուղիղ վեր ե բարձրանում, իսկ սուլի-
շի ձայնը ծորալով փռվում, տարածվում ե հեռունե-
րում:

Սուլիշի ձայնը սկզբից հնչում ե չափազանց ուժեղ:
Իսկույն դուրս են թափվում բոլոր ցեխերի բանվորները:
Հետո նրա ձայնն աստիճանաբար թուլանում ե:

Ցեխերից դանդաղ դուրս յեկող վերջին բանվորները
մի անգամ ել նայում են մեքենաներին, ձեռքների կիսաթ
գործը վերջացնում, ասլա նոր դուրս գալիս:

Այդ որը նախքան տուլիշի հնչելը, Դինամովը
մտնելով չուգունահալոցային ցեխը, խոսեցավ Արսե-
նին:

— Այլևս դու գործի չես գալ:

— Ինչո՞ւ, — վախեցած հարցրեց Արսենը:

— Բացատրությունը տեղկոմում կլմանաս:

— Բայց վերջապես ինչո՞ւ յե:

— Շատ հասկանալի պատճառով, մենք չենք կարող
աշխատանքներն ամեն որ ցեխում դադարեցնել ու քո
բյալլադյոգություններին ականջ դնել:

— Բանն ինչումն ե ախր, ընկեր Դինամով:

— Բանը հենց այսոր ինքդ տեսար:

— Ե՛:

— Ել ուրիշ վոչինչ: Նույնը կարող ես ասել և քո
յերկու ընկերներին:

Արսենը սարթնեց: Նրա աչքերը լցվեցին արցունքով
ու բնադդաբար բռունցքները սեղմվեցին:

— Ել ավել պակաս չխոսենք: Ցերեքդ ել վաղը կգաք
տեղկոմ ու ձեր հաշիվը կմաքրեք, — ասաց Դինամովն ու
դուրս գնաց: Նրա գնալուց հետո, Արսենը մի պահ նա-
յեց Դինամովի հետևից և աչքերը վոլորելով, ասաց.

— Այդպես չի լինի, յե, ընկեր Դինամով, խայտա-
ռակ դրուժյուն ե...

— Հասկացանք: Խնդիրն այսօր կալարղենք:

Յերբ նրանք դուրս ելին գալիս, Դինամովը գնաց
տեղիոմի նիստին:

Սուլիշը սուլիլիս նախ դուրս ե գալիս պարզ ծուխն,
ապա լսվում ուժեղ ու զիլ ձայնը: Ծուխը վրթ-վրթալով
նեղ խողովակից ուղիղ վեր ե բարձրանում, իսկ սուլի-
շի ձայնը ծորալով փռվում, տարածվում ե հեռունե-
րում:

Սուլիշի ձայնը սկզբից հնչում ե Հալիաղանց ուժեղ:
Իսկույն դուրս են թափվում բոլոր ցեխերի բանվորները:
Հետո նրա ձայնն աստիճանաբար թուլանում ե:

Յեխերից դանդաղ դուրս յեկող վերջին բանվորները
մի անգամ ել նայում են մեքենաներին, ձեռքների կիսաթ
գործը վերջացնում, ապա նոր դուրս գալիս:

Այդ որը նախքան տուլիշի հնչելը, Դինամովը
մտնելով չուգունահալոցային ցեխը, լմտեցավ Արսե-
նին:

— Այլևս դու գործի չես գալ:

— Ինչո՞ւ, — վախեցած հարցրեց Արսենը:

— Բացատրու՞յունը տեղիոմում կիմանաս:

— Բայց վերջապես ինչո՞ւ յե:

— Շատ հասկանալի պատճառով, մենք չենք կարող
աշխատանքներն ամեն որ ցեխում դադարեցնել ու քո
գլխալիադրուժյուններին ահանջ դնել:

— Բանն ինչումն ե ախր, ընկեր Դինամով:

— Բանը հենց այսօր ինքդ տեսար:

— Ե՛:

— Ել ուրիշ վոչինչ: Նույնը կարող ես ասել և քո
յերկու ընկերներին:

Արսենը սարթնեց: Նրա աչքերը լցվեցին արցունքով
ու բնադդարար բուռնցքները սեղմվեցին:

— Ել ավել պահաս չիտսենք: Յերեքդ ել մաղը կզաք
տեղիոմ ու ձեր հաշիվը կմաքրեք, — ասաց Դինամովն ու
դուրս գնաց: Նրա գնալուց հետո, Արսենը մի պահ նա-
յեց Դինամովի հետևից և աչքերը վոլորելով, ասաց.

— Թժեկ եմ յես ձեր... Դուք հալածում եք բանվորին, մեյմուռնի նման թերթերում նկարում, վերջումն ել թեկից բռնելով փողոց շարաում: Թճած ձեր...

Յեղ նա թեկից գետնին ու ձեռքը. թափահարելով շտապ կերպով դուրս դնաց ցեխից:

Տոսյան յես յակի անդամների հեռացնելու մասին արգեն լսել էր: Նա ուրախ ուրախ դարպասից դուրս եր դալիս, յերր Դինամովը հետեից կանչեց:

Տոսյան յես նայեց և տեսնելով Դինամովին, կանդ առավ:

— Ընկեր Դրազդովա, — մոտենալով ասաց Դինամովը, — վաղվանից դուք կաշխատեք մեխանիկական ցեխում:

— Ինչո՞ւ:

— Վորովհետեւ մեր աշխատանքային որենքների համաձայն, կանանց չի թույլատրվում Փիդիկական ծանր աշխատանքներ կատարել:

— Իսկ յեթե յես ինքս եմ կամենում:

— Այդ միևնույն է: Դուք այդ ցեխում միակ կինն եք, այդտեղ շատ անհարմարություններ կան ձեզ համար: Մեխանիկական ցեխում աշխատանքն ալիլի թեթեւ է, ոտնիկն ել նույնը: Դուք վաղվանից կանցնեք այնտեղ:

— Բանը ոտնիկի մեջ չե, — գլուխը կախ մտածելով, ասաց Տոսյան, բայց ել չչարունակեց:

Արեւը կրկին հենվել էր բլրին: Նրա վերջին շողերը պար եյին բռնել նիհար աղացիաների դադաթներում:

Տոսյան գլուխը կախ, Դինամովի՝ ասածների վրա մտածելով, տուն եր դնում:

— Այնտեղ աշխատանքը հեշտ կլինի... ու թեթե... Վոչ, վոչ, հանկարծ բացականչեց ինքն իրեն, — յես ինչպե՞ս աշխատել եմ, այնպես ել կաշխատեմ: Յես աշխատանքից յերբեք չեմ փախչի, — ասաց Տոսյան ու բակի դռնով ներս մտավ:

Մյուս որը Տոսյան դարպասի դռնով մտնելուն պես, ուղղվեց դեպի գիրեկտորի ատանձնասենյակը:

Դինամովն աշնտեղ չեր: Տոսյան մի քիչ սպասեց և դարձյալ դնաց նախկին ցեխը:

Յեխի դռնով մտնելիս, նրան հանդիպեց Աղաջանը:

— Ախչի, դու ելի յեկար եստե՞ղ, — հարցրեց նա, — բա ասում ա քեզ ուղարկում են մեխանիչեսկին:

— Ուղարկելն ուղարկում են, բայց յես ուղում եմ չդնալ:

— Ինչո՞ւ:

— Ի՞նչ իմանամ, արդեն սովորել եմ այս աշխատանքին: Հետո ընտելացել եմ ձեզ հետ:

— Եհ, հորդ վողորմի, մեզ հետ ի՞նչ ընտելանայու հարց կա: Ծովերով իրարից բաժանված չե՞նք հո: Ի՞նչ հեռավորություն կա վոր: Ելի մենք քեզ հետ ենք լինելու, դու մեզ հետ: Համա դե ընտեղ գնալը քեզ համար ձեռնատուր կլինի, ընդրա համար, վոր աշխատանքն ընտեղ թեթեւ ա: Բա տեսնում ենք ելի, քու հո չենք, մեզ մոտ դու քաշվում, ամաչում ես: Ի՞նչ կասես Պաշատուրով, — գիմեց նա իր մոտ աշխատող բանվորին:

— Կլասիկ բան ես ասում, յես իմ հոգին:

— Դեռ եսոր աշխատեմ, տեսնենք, — գլուխը կախ, քիչ մտածելուց հետո ասաց Տոսյան և անցավ աշխատանքի:

Ճաշի դադարին, յերբ նա կրկին դնաց Դինամովի մոտ, Դինամովն արդեն աշնտեղ եր և ինչ վոր թղթեր եր մակադրում: Տոսյայի մտնելուն պես նա գլուխը բարձրացրեց:

— Լսում եմ, ընկեր Դրադդովա:

— Յես ուղում եյի իմանալ, անհրաժեշտարա՞ր պետք ե դնամ մեխանիկականը:

— Իսկ մինչև այժմ վո՞ր բանդ եյիք:

— Դարձյալ չուզումահալոցում:

— Վոչ, ընկեր Դրադդովա, այդ արդեն չի կարելի: Վորոջված ե, վոր դուք պետք ե աշխատեք մեխանիկա-

կանց ցելոում: Այժմ դնացեք տեղկումի նախադահի մաս,
նա ձեզ կասի, թե վորտեղ պետք և աշխատեք:

Տոսյան դուրս դնաց:

Մեխանիկական ցելոյ չուղունահալացայինից բարձր
և, ու կարճէս թե նրա վերի պատնի և կաղմում:

Հարվող չուղունի լույսը յերբ ընկնում և այդ ցեխի
դրսի կողմի ապակիների վրա, նրանք վառվելում են ու
եղ չի յերևում, թե ներսում ինչ և կատարվում:

Աշխատանքը վերսկսելուն պես, յերբ Տոսյան ներս
մատով այդ ցեխի ներքևի դռնից, նա մնաց ապշած:

Նա նայեց դդրդացող մեքենաներին, նայեց իրար ա-
բադորեն շփվող փոկերին և նրան թվաց, թե ընկել և մի
նոր աշխարհ:

Այդ արագ շարժումները նրան այն աստիճան շփո-
թության մեջ եյին գցել, վոր նա միանգամայն շշմել եր:

— Մի՞ թե այս և ավելի թեթև աշխատանքը, — հարց-
նում եր Տոսյան ինքն իրեն:

Այդտեղ նրան շատերն արդեն ճանաչում եյին:

Տեսնելով այսպես շարված, բանվորական կապույտ
բլուզով, մաս տապնութ տարեկան մի աղջիկ մոտեցավ
նրան:

— Արդեն տեղափոխվեցիք այստե՞ղ:

— Այո:

— Ի՞նչպես և, դժվար հո չի՞:

— Ձե, ինչո՞ւ վոր, — ահամայից դուրս թռավ նրա
բերանից և նա շարունակեց դիտել:

— Այստեղ աշխատանքն ավելի հեշտ կլինի ձեզ հա-
մար:

Աղջիկս հետանալուց հետո, նրան ձեռքով արեց մե-
քենայի մաս կանգնած վարպետը:

Տոսյան մոտեցավ նրան: Վարպետը յերկաթե մի
հաստ ձող առնով նրա ձեռքն, ասաց.

— Այսպես սեղմեցեք մեքենայի լեզվակին:

Տոսյան վերցրեց յերկաթե ձողն ու մոտեցրեց մեքե-
նային: Չողի ծայրն առնելով յերկաթե սուր լեզվակին,
բարձրացավ մի ուժեղ շառաչյուն և այսպես շառաչելով

Լէ յերկաթը փայտե տախտակի նման տաշվելով սկսեց
առաջ գնալ:

Տոսյան, այդ ձողը տաշելուց հետո, մի կողմ դրեց
ու վերցրեց արդեն մի ուրիշը:

Աշխատանքից հետո, յերբ նա փողոցով քայլում եր,
հետևից կանչեցին.

— Տոսյա...

Նա հետ նայեց. Կոսյան եր:

— Ուրեմն տեղափոխվեցիր մեխանիկականը,—
հավասարվելով ասաց նա:

— Տեղափոխվեցի:

— Վո՞նց ե մերինի համեմատությամբ:

— Դեռ տեսնենք:

Таак! վնչինչ վնաս չի: Այդտեղ լավ կլինի,
մեզնից կկտրվես, նոր ընկերներ կձարես...

— Ձե, ինչո՞ւ:

— Դե իհարկե: Դեռ գուցե... մի լավ մարդ ել ձարես
ու հետն ամուսնանաս:

Տոսյան ծիծաղեց:

— Չի՞նի՞ խանդում ես:

— Ինչո՞ւ պետք ե խանդեմ:

— Վոր քեզ հետ չեմ ամուսնանում:

— Քեֆը քոնը չի՞, ինձ չես սիրում, չես ամուսնա-
նում: Մի ուրիշին կգտնես ու կամուսնանաս:

— Բայց ո՞վ ասաց, վոր քեզ չեմ սիրում:

— Ծառի վրա բլրուլն ասաց:

Լռեցին: Մի առժամանակ լուռ քայլելուց հետո,
Տոսյան ասաց.

— Բայց գիտե՞ս, Կոստյա, դու ինձ լավ չես հաս-
կացել:

— Իհարկե, քո կարծիքով յես դեռ յերեխա յեմ:
Լավ չե՞ս հասկացել... Լավ հասկանալ ել դու վո՞րին
ես ասում: Յեթե սիրելիք ել... ինչո՞ւ եյիր մերժում:

— Կոստյա... նու, սատանան տանի:

Կոստյան սրտատրուի սպասում եր: Նրան թվում
եք, վոր հենց այժմ դրական պատասխան կստանա: Բայց
տեսնելով, վոր նա այլևս չի խոսում, ինքն ասաց.

— Յերեի մի ուրիշին խոսք ես տվել...

— Յես վոչ վոքի խոսք չեմ ասել:

— Այդ դեպքում...

— Վոչ, քեզ ես չեմ կարող...

— А что же? — խորը շունչ քաշելով ասաց Կոստյան
և լուռ բաժանվեց:

12

Տոսյան բավական ընտելացել էր իր նոր աշխատանքին: Այժմ նա զգում է, վոր իր նոր աշխատանքն ավելի հեշտ է:

Նա ել չեր կանգնում հսկայական ջերմություն ունեցող դոմնայի տուօջ, կամ ել ծանր գուլյեր տեղափոխում:

Բայց վոր ամենապլխավորն էր, նա այլևս չեր հարածվում:

«Տրոյակայի» խուլիգանների ձեռքից:

Կանգնել մեքենայի մոտ, յերկաթին այս կամ այն ուղղությունը, տալ, կամ ել յերկաթը մեքենայի տակ դնել, տաշել, ծակել, նոր ձև տալ նրան, — ահա Տոսյայի նոր աշխատանքը:

Որքան անցնում էյին շատ աննկատելի կերպով:

Նա արդեն ծանոթացել էր ցեխի բոլոր աշխատողներին:

Ճաշի դադարին, նա յեւ մյուսներին պէս ուրախ կատակներ եր անում, ճաշում, լխացվում և թարմ ու տախույժ կանդնում մեքենայի մոտ:

Մի որ ել, դարձյալ ճաշի դադարին, բանվորուհիներին մեկը նրանից հարցրեց.

— Տոսյա, ինչո՞ւ չես հաճախում կոմբլիջի ժողովներին:

— Ախր յես կուսակցական չեմ:

— Ի՞նչ կա վոր, կարող ես հաճախել դոնրաց նիստերին և կրնդունվես կուսակցության շարքերը:

Նրա միտքը հանկարծ պայծառացավ: Կարծես թե իրոցրած մի ամենաթանդարժեք իրի տեղը հիշեց:

— Իսկ կնդուռնե՞ն, — բանավորուհու յերեսին նայելով կամաց հարցրեց նա:

— Ինչո՞ւ չեն ընդունի: Դու քո ծագումով ու հայացքներով այնքան ես հարադատ, վորքան վոր մյուս կուսակցականները: Մանրամասնությունների մասին խոսիր կուարջիջի քարտուղարի հետ, նա քեզ կասի, ինչ պետք ե անել:

— Իսկ ո՞վ ե քարտուղարը:

— Վա՛, մի ամիս ե հետն աշխատում ես: Կուզման ե ելի:

— Վարպե՞տը, — ուրախացած հարցրեց Տոսյան ու վաղեց Կուզմայի մոտ:

Նա մոտ յերեսունուհինգ տարեկան մարդ եր: Տոսյայի հետ միևնույն մեքենայի վրա յեր աշխատում:

— Ինձ կուսակցության մեջ չե՞ք ընդունի, — մանկաբար ծիծաղելով հարցրեց Տոսյան, յերբ արդեն մոտեցել եր նրան:

Կուզմանն ուշադրությամբ նրան նայեց:

— Քո ինչի՞ն ե պետք կուսակցությունը:

— Դե մի տարեկա չի, վոր մեջը բորչչ ուտեմ Չե՞ս իմանո՞ւմ, ինչ պետքս պետք ե լինի:

— Բա տարեկա չի, հապա ի՞նչ ե: Յեթե կարողացար ճիշտ պատասխանել, թե ինչու յես ուզում կուսակցության մեջ մտնել, այն ժամանակ խոսք եմ տալիս վոր շուտով քո խնդիրը կքննենք:

— Ինչո՞ւ յես դու մտել, նույնպես ել յես:

— Դե ետ չեղավ: Յենթադրենք յես մտել եմ, վոր աջ թեքման տեսակետն անցկացնեմ կուսակցության մեջ ու հնարավորություն տամ կուլակին դարդանալու:

— Յես ել կմտնեմ, վոր քո սխալները դտնեմ, քեկսրկեմ, հետո քո տեղում նստելով, այնտեղից մի մեծ քար դցեմ կուլակներին դլխին, վոր նրանք չկարողանան տակին իրար դալ:

Այդ բոպեյին սուլիչը հնչեց, բոլորը վտաքի կանդնեցին:

— Վոչինչ, դառաղ ես, լեզուդ եւ զլիւիդ հնազանդ
մում ե, հաճախիր կուարջիջի ժողովներին, — առաջ
կուղմանն ու նրանք մասն ցեխը:

Վերջերս կոստյան Տոսյայից միշտ փախուստ եր
տայիս:

Նա յերբ տեսնում եր, մոր Տոսյան դործարանից
դուրս յեկալ, ինքը կամ արագ քայլերով հեռանում եր
կամ եւ սպասում եր, մինչեւ մոր Տոսյան եր հեռանում:

Այդ բոլորը Տոսյան լավ եր նկատել, բայց մոչինչ
չեր տում:

Կոստյան դարձել եր մի տեսակ լուսկայց, մեկան-
խալիկ եւ բնիկներին հետ եւ շատ քիչ եր խոսում:

Այդ մասին յերբ Կրյուկովը նրանից հարցրել եր,
նա մոչինչ չեր պատասխանել:

Մի անգամ, յերբ Տոսյան Լենիչկայի թեից բռնած
փողսցով դնում եր, աղջիկն իսկույն մոր թեից քաշե-
լով, տաաց:

— Մա, ոյ են դյադյեն:

Լենիչկան Կոստյային միայն մի անգամ եր տեսել:

— Վաղիր, կանչիր, — առաջ մայրն ու ինքն եւ ժըպ-
տայով սկսեց մտնելու:

Կոստյան դուխը կախ անցնում եր: Նա Լենիչկային
տեսնելուն պէս իսկույն ճանաչեց: Հենց ուղում եր ինչ
մոր բան տակ, իսկույն Տոսյան մտնեցով:

— Կորցրածդ ի՞նչ ե, մոր դուխդ այդքան կախ ես
մնտում:

— Քեզ կորցնելուց հետո, ել ի՞նչպէս կարող եմ
դուխս Վարձր ման դալ, — ծիծաղելով պատասխանեց
Կոստյան:

— Լավ ե, մոր կորցնելուց հետո յել մնաւում ես:
Բայց այս թողնենք, տա թե ո՞ւր ես գնում:

— Յե՞ս, — մտածկոտ հարցրեց Կոստյան եւ ավելա-
ցրեց: — Բայց աղջիկդ ինչ լավ զեղեցկացել ե:

— Տես, աչքով չտա:

— Ենքան եւ չար մարդ չեմ, ինչպես քեզ ե թւում:

— Ընդհակառակը, յես քո մասին այնպիսի կարծիք ունեմ, վոր...

— Ե՛հ, լավ, դիտեմ արդեն, թե ինչպիսի կարծիք ունեա իմ մասին:

— Կոստյա, ինչո՞ւ յես այդպես կոպիտ խոսում:

Այդպես խոսելով, նրանք ակումբ դնացին:

Շուտ եր: Ակումբում չատ քիչ մարդ կար: Դռնից մտնելուն պես, Լենիչիան իսկույն վաղեց ընթերցարանի իսկ իրենք նստեցին լուսավորված անկյունի աթոռներին մեկի վրա:

Կարճատև լռություն:

Տոսյան խոսել եր ուղում: Նա չդիտեր իր զգացմունքներն ինչպես արտահայտեր, վոր Կոստյան հասկանար իրեն:

— Կոստյա, ինչո՞ւ այս վերջերս մի տեսակ ես դառնել... փախչում ես ինձնից:

— Բա չեմ դալու վրաներովդ փաթաթվելու հո:

— Յես այդ չեմ եւ ցանկանում:

— Հասա:

— Հիչո՞ւմ ես, վոր սկզբում մենք աշկի մոտ ելինք:

— Լավ...

— Այ, յես կուզեյի, վոր հիմա եւ այնպես լինեյինք: Իսկ դու ինչո՞ւ ինձնից փախչում ես:

Տոսյան այս բառերն ասելիս, աչքի տակով նայեց Կոստյայի դեմքին, իսկ նա խռովածի նման գլուխը կտխել եր ե չդիտեր ինչ պատասխաներ:

— Հը՞, Կոստ, Կոստյա, դուցե մի վատ բան եմ արել:

— Դե ի՞նչ պետք ե անեյիր. միայն յես չեմ ժամանակ ունենում: Մարդ ես ելի, դես, դեն, մեկեւ տեսնում ես որը միջնեց:

— Յեթե այդպես լինի, դաբձյալ վոչինչ, միայն ինձ թվում ե, թե դրա համար չե:

— Եւ ինչի՞ համար ե:

— Ի՞նչ իմանամ:

— Դե յերեւի գիտես ելի:

Նրանք դարձյալ լռեցին:

Սկիւմբը հետզհետեւ լցւում եր մարդկանցով:

Մանով մարդիկ տեսնելով նրանց այնտեղ առանձնացած խոսելիս, բարեւում եյին ու անցնում:

Տոսյան բախականաչափ լուռ մնալուց հետո, ասաց.

— Կոստ, Կոստյա, յես ուզում եմ քեզ հետ լսով, շատ լավ ընկեր լինել:

— Ե՛հ...

— Ձե, Կոստյա, հավատացիր, յես քեզ չափադանց շատ եմ սիրում... բայց հավատացիր, այդ անհետ-բին ե...

Տոսյան լռանց նրա ձեռքից, ամուր սեղմեց իրեն ու լռեց:

— Լսիր Տոսյա, իսկ յես ել քեզ հավատացնում եմ, միտք մեր հատակներէ տարբերությունը չի կարող ուր-գեղք լինել:

Տոսյան խորը մտածմունքի մեջ ընկաւ: Նրա մըտքով իսկույն հարյուրավոր պատկերներ անցան: Նրա սիրտն սկսեց անհանդիստ կերպով թրթռալ:

Հետո նա առանց Կոստյայի ձեռքը թողնելու, դուռ-խը բարձրացնելով, ասաց.

— Վոչ, Կոստյա, այդ անհնարին ե...—

Նա վերջին այս բառերը չափադանց դժվարութեամբ եր ասում: Շրթունքները չեյին հավաքում հնչյուններն արտառանելու:

Հետո նա դուռխը կախեց և սկսեց կոշիկի ծայրով հատակին դժեր խզմզել:

Այդ բառերն ասելիս, նրան միաժամանակ թվում եր, թե ինքը սխալվում ե, թե Կոստյան բոլորովին այն չե, ինչպէս ինքն ե պատկերացնում, բայց և այնպէս ելի ասածը շարունակում եր:

Նրանց առջևով, բարձր խոսելով, անցան Գրիշան ու Միխայիլը:

— Տես, Վանյա, — նրանց ցույց տալով, դիմեց Գրիշան Միխայլովին, — քրիստոսի թոռներն են, տես:

— Ի՞նչ ա վոր, յերգւում են ելի անմեղ գառները, պատասխանեց Միխայլովն ու նրանք քրքջալով հեռացան:

— Վանյա, յես դրանց մերը պետք և լացացնեմ, — քիչ հեռանալուց հետո հանկարծ ստաց Գրիշան և քաշեց նրա թևից:

— Վո՞նց թե:

— Շան վորդի, բա դրանց պատճառով չի՞, վոր հմի մենք փողոցները չափում ենք:

— Հետո՞, ի՞նչ ես ուզում վոր:

— Յես իմ մոր ծիծը տեսած չլինեմ, թե դրանց հետ մի լավ լաղ չանեմ: Մպասիր մի:

Նա չտապ ձեռքը դառու տակը տանելով, ասաց.

— Հա, եստեղ ա, հետս յեկ:

— Վա, Գրիշա, քայաղդի յե՞ս մեղ ուզում դցել:

— Հը, ելի վախից պոչդ կախեցի՞ր:

— Տո յե՞ս եմ վախեցուղը: Միայն թե...

— Վոչինչ, դու դործ չունես, դու միայն հետևիցս յեկ:

Նա համարյա թե Միխայլովի թևից քաշելով, ապամբրի գոնից դուրս տարավ:

14

Կոստյան տկումրից դուրս դալուց հետո, դլուխը կախ քայլում էր:

Ահանառիկն զոմացնող մեղմ քամին դիպչելով նրա բաց դեմքին, մի ստանձին հաճույք էր պատճառում: Նա կարծես քամու չփումից դլուխն ավելի յեր կոացնում ու քայլերը գանդաղեցնում:

Նրանից քիչ հեռու, յողացող յուսնի յուսից թաղնրված, մի տղա գրկել էր մեկին ու կամաց փախսում էր: Մի ուրիշն էլ սրսրվելով, ստանց գլխաբեկի, ձեռները թափահարելով, բարձր ձայնով յերգում էր.

Сама садик я садила
Сама буду ливать,
Комсомольца я полюбила,
Сама буду целовать...¹⁾

Իսկ հետվից լսվում եր գործարանի ուժեղ դռըր-
դյունն ու աղմուկը:

Գոմնաների ուժեղ բույները կուլ տալով, ելեկտրա-
կան փայլուն լույսերն ապակե պատուհաններից դուրս
թափանցելով, փայլվելում եյին, լուսավորելով յերևա-
ցող ամբողջ տարածությունը:

Դպրդում եյին փոկերը, մեքենաները պտտվում կա-
մաց: Այդ աղմկի միջից լսվում եր մի բանվորի յերգի
թույլ ձայնը:

Այդ յերկրորդ հերթն եր աշխատում: Կոստյան անց-
նելիս մտադրվեց անցնել գործարան, գիշերով հանդի-
սել բնիկներին, մեկել զղջալով, յետ դարձավ ու սկսեց
առաջ քայլել:

— Մոլորված թռչուն, եդ ո՞ւր—եյեկտրական սյու-
նի հետևից դուրս գալով, հարցրեց Գրիշան և սկսեց
մոտենալ:

— Ի՞նչ ե փոք, անտարբեր տաաց Կոստյան ու շա-
րունակեց քայլել:

— Լալադ ել չես անո՞ւմ պատասխանել:

— Ի՞նչ ե ուղածդ ախր:

— Ուղա՞ծս,—աչքերը չռած մոտենալով, հարցրեց
Գրիշան: Նրա բերանից անտանելի թթված հոտ եր դա-
լիս: Այդ զղալով, Կոստյան քիչ յետ-յետ քաշվեց:

— Հը, Տոփնիկիդ շրթունքների հոտին չի՞ նմա-
նում:

— Դե դուլիս մի տանի:

— Գլո՞ւխ եմ տանում:

Կոստյան բորբոքվեց: Ակամայից նրա բուռնցքնե-
րը սեղմվեցին:

¹⁾ Ինքս բախչա յիմ գցել

Յես ինքս ել կջքեմ,

Կոմյերիտական եմ սիրել,

Յես ինքս ել կղաչեմ...

— Անցիր, քեզ ասում եմ:

— Եղ ասողը դու յե՞ս, ճուտիկ, դե առ. յես քու մերը, — ասելով, ամուր մայտակեց Կոստյային:

Կոստյան իսկույն բռնեց նրա կոկորդից և թափա-
հարելով, յետ հրեց: Գրիչան որորվեց ու մեջքի վրա
վայր ընկավ: Հետո նա իսկույն վոտքի կանգնելով, կրք-
կին հարձակվեց Կոստյայի վրա: Կոստյան հենց վոթ
ուզում եր կրկին բռնել նրա կոկորդից, նա իսկույն գո-
տու տակից քաշեց դանակը և ուժեղ կերպով խփեց
Կոստյայի կրծքին:

Կոստյան մի պահ միայն վոտքի վրա կանգնած մնա-
յուց հետո, որորվելով ընկավ գետին:

— Դե, սատկիր, շանվորդի. կարծում ես ցեխն ա՞,
վոթ ուզածդ անես:

— Գրիչա, су кин ты син, ի՞նչ արեցիր. շուտ ա-
րա, մարդ ա գալիս, — նույն սյան հետևից դուրս գալով,
անաց Միխայլովն ու իսկույն անհայտացավ:

— Ձե, Գրիչան վախեցողը չի: Ով ուզում ա թող
դա: Յես բոլորի հերն ել կանխեմ:

Յեկողը Տոսյան եր: Նա Լենիչկայի թևից բռնած
մոտենում եր:

Գրիչան ճանաչեց նրան և շտապ կերպով անհայտա-
ցավ խափարի մեջ:

Տոսյան ցածրանալիս նկատեց իր առջևն ընկած սև
առարկան, իսկ քիչ ել մոտենալուց հետո, ճանաչեց ու
ճշալով ընկավ Կոստյայի արնաշաղախ մարմնի վրա...

15

Արևն այդտեղ դուրս գալիս նախ դարպասի կամա-
րին ե նայում քիչ ցածրանում, ապա նոր ե միայն ընկ-
նում գործարանի բակն ու աստիճանաբար փովում:

Արևի շողերն սկզբում չեկ են լինում և թույլ այ-
րող: Յերբ դարնվում են մարդու մեջքին, միայն գու-
րալի գոլություն են առաջացնում, իսկ հետզհետե բաց-
վելով ալ վարդագույն են դառնում և այրելով, վոզո-
ղում ամեն մի ստվերոտ անկյուն:

Յերբ արեւը բարձրացած եւ լինում մինչև բակի ելնել-
տրական սյան գլուխը, հնչում եւ ելեկտրական զանգն ու
աղղարարում ճաշի դադարը:

Այդ որը, յերբ դեռ արեւը չեւ հասել ելեկտրական
սյանը, Տոսյան անհանգիստ քայլերով մտաւ դարպա-
սից եւ դնաց դեպի տեղկոմ:

Գիշերը, յերբ հանգիպել եր Կոստյային այնպես ար-
նաչաղախ, առանց իրեն կորցնելու հայտնել եր շտապ
ոգնութեան կայանին եւ նրան տեղափոխել եյին հիվան-
դանոց:

Նա հիվանդանոցում սպասել եր այնքան, մինչև վոր
Կոստյային տեղավորել եյին, իսկ լուսադեմին միայն
լենչկային տուն եր ուղարկել, ինքն ուղիղ գործարան
յեկել:

Տեղկոմի նախագահը դեռ չկար:

Նա մի քիչ կանգնեց այնտեղ, նայեց տեղկոմի քար-
տուղարին ու հարցրեց.

— Վո՞րտեղ եւ ընկեր Աբասովը:

— Նա դեռ չի յեկել:

— Թշու, ստատանտն տանի, աղաներ են դարձել,
այիքան են քնում, մինչև արեւը քրտնեցնում ե:

Տոսյան յետ դարձաւ դեպի Դինամովի առանձնա-
սենյակը, բայց նա եւ չկար: Դինամովը մի քանի որ ա-
ռաջ գնացել եր Մոսկւա, մի կարեւոր խորհրդակցու-
թեան մասնակցելու:

Նա մի սովորական անորոշ գրութեան մեջ կանդ-
նելուց հետո, ուղեց զնալ ցեխ աշխատելու. բայց վտա-
ներն այնքան եյին թուլացել, գլուխն այնքան եր ծան-
րացել, վոր ինքն ել չիմացաւ, թե ինչպես ընկաւ մի-
ջանցքում դրած նստարանի վրա:

Այդ գրութեամբ նա վրջ քնած եր, վոչ արթուն:
Հենց այդ ժամանակ կարծես թե քնած տեղը, լսեց
Մոսկուի ձայնը.

— Տոսյա, աղջի եղ ո՞ւմ սպասում ես:

— Հենց ենպես, նստել եմ եստեղ:

— Ասացի տեղկոմին մի տեսնեմ: Տանս քրեհը շատ
են ուղում, մի գրութիւն տանեյի, բալքի քչացնեն:

Յերբ արեւը բարձրացած եւ լինում մինչև բակի ելնել-
տրական սյան գլուխը, հնչում եւ ելեկտրական զանգն ու
աղղարարում ճաշի դադարը:

Այդ որը, յերբ դեռ արեւը չեւ հասել ելեկտրական
սյանը, Տոսյան անհանգիստ քայլերով մտաւ դարպա-
սից եւ դնաց դեպի տեղկոմ:

Գիշերը, յերբ հանգիպել եր Կոստյային այնպես ար-
նաչաղախ, առանց իրեն կորցնելու հայտնել եր շտապ
ոգնութեան կայանին եւ նրան տեղափոխել եյին հիվան-
դանոց:

Նա հիվանդանոցում սպասել եր այնքան, մինչև վոր
Կոստյային տեղավորել եյին, իսկ լուսադեմին միայն
լենչկային տուն եր ուղարկել, ինքն ուղիղ գործարան
յեկել:

Տեղկոմի նախագահը դեռ չկար:

Նա մի քիչ կանգնեց այնտեղ, նայեց տեղկոմի քար-
տուղարին ու հարցրեց.

— Վո՞րտեղ եւ ընկեր Աբասովը:

— Նա դեռ չի յեկել:

— Թշու, ստատանտն տանի, աղաներ են դարձել,
այիքան են քնում, մինչև արեւը քրտնեցնում ե:

Տոսյան յետ դարձաւ դեպի Դինամովի առանձնա-
սենյակը, բայց նա եւ չկար: Դինամովը մի քանի որ ա-
ռաջ գնացել եր Մոսկւա, մի կարեւոր խորհրդակցու-
թեան մասնակցելու:

Նա մի սովորական անորոշ գրութեան մեջ կանդ-
նելուց հետո, ուղեց զնալ ցեխ աշխատելու. բայց վտա-
ներն այնքան եյին թուլացել, գլուխն այնքան եր ծան-
րացել, վոր ինքն ել չիմացաւ, թե ինչպես ընկաւ մի-
ջանցքում դրած նստարանի վրա:

Այդ գրութեամբ նա վրչ քնած եր, վոչ արթուն:
Հենց այդ ժամանակ կարծես թե քնած տեղը, լսեց
Մոսկուի ձայնը.

— Տոսյա, աղջի եղ ո՞ւմ սպասում ես:

— Հենց ենպես, նստել եմ եստեղ:

— Ասացի տեղկոմին մի տեսնեմ: Տանս քրեհը շատ
են ուղում, մի գրութիւն տանեյի, բալքի քչացնեն:

Բաժականաչափի հեռացել եր Մովսուժը, յերբ Տոս-
յան հետեից կանչեց:

Մովսուժը կանգնեց:

— Ախր Կոստյային խփել են...

Մովսուժը փայտացավ: Մի քիչ ապշած նրան նա-
յեց և թույլ-թույլ վրտները քարշ տալով, մոտեցավ
նրան:

— Ասում ես ի՞նչ:

Յերկուսն ել լռեցին:

Ախր Կոստին ըստր եկել չի յե,— քիչ հեռու ասաց
նա և նույնպես ընկավ նստարանի վրա:

— Իրիկունն ակումբումն եյի: Կոստյան ել եր
մոտս: Նա ինձնից քիչ շուտ դնաց: Հենց վոր տուն եյի
գնում, նրան տեսա ընկած փողոցում...

Մովսուժն արագ դուրս յեկավ: Չուգունահալոցա-
յին դռնով դուրս գալիս նա հանդիպեց Խաչատուրովին:

— Ախր Կոստին խփել են ե,— լացակումած ասած
նա:

— Ի՞նչպես թե,— զարմացած բացականչեց Խաչա-
տուրովը:

— Հա, ես գիշեր: Տոսյան ասաց:

— Կոստան, Կոստան խփել են,— բարձր ձայնով
կանչելով, Մովսուժը մտավ ցեխ:

Իսկույն բոլորն ել շրջապատեցին Մովսուժին:
Աղաջանն այդ լուրը լսելուն պես, դուրս յեկավ ցեխից:

Դրսում նա սրան-նրան հրելով, Տոսյային եր
փնտռում: Հենց վոր մտավ տեղիւմ, Կրյուկովը հեռա-
խոսի փողն առած, բարձր ձայնով դուռը բաց արեց,
Տոսյան լուռ, նրա մոտ կանգնած եր:

— Քառ հո չես. միացրո՛ւ հինգերորդ հիվանդա-
նոցը: Ի՞նչ, զբաղված ե. վայ յես քու հոր համարը:

Տոսյան այնքան եր հոգնած զգում, վոր աշխատան-
քի չգնաց: Նա վերադարձավ դարձյալ հիվանդանոց:
Յերբ ցեխի դռնից ներս եյին մտնում, Կրյուկովն Աղա-
ջանին ասաց.

— Բայց յես կարծում եմ, վոր ելի տրոյկի գործն

— Ո՞վ ա իմանում...

16

Հիվանդանոցում Տոսյային թույլ չտվին Կոստյայի մոտ գնալու:

Ինչքան ել աղաչեց, չեղավ: Վերջում նա գնաց հերթապահ բժշկի մոտ:

— Բժիշկ, չատ եմ խնդրում...

— Սիրելիս, ավել այդ վոչ թե պրինցիպի խնդիր ե, այլ այժմ նրա դրությունն այնպես ե, վոր չի կարելի թույլ տալ նրա մոտ:

Սակայն բժիշկը թախանձանքին դիմելով, թույլ տվեց Հիվանդի մոտ:

Յերբ նա խալաթը հագին բժշկի հետևից գնում եր, տեսնելով մահճակալների վրա պառկած Հիվանդներին, վորոնք իրեն եյին նայում, վախից սիրտը դողդողում եր:

Բժիշկը կանոնեց վերջին մահճակալի մոտ: Տոսյան տեսնելով նրա վրա պառկած Հիվանդին, դարձացավ: Մի՞թե դա Կոստյան եր:

Նա յերկար նայեց լուռ ու անշարժ դեղնած տեսքով Հիվանդին և հազիվ ճանաչեց:

Կոստյան այնքան եր սպիտակել, վոր մեռածի յեր նմանվում:

Տոսյան յերկար ժամանակ լուռ նրան եր նայում: Մթության և շտապելու պատճառով, նա յերեկ գիշեր նույնիսկ չեր ել տեսել, թե վորտեղն ե խնամած:

Ուղեց տեսնել, բայց բժիշկն արգելեց:

— Սիրտը վնասված չե: Յեթե արնաքամ չեղած յիներ, հույս կար...

— Բայց այնուամենայնիւ...

— Ընդհանուր առումով... լավ չե:

Տոսյան գլուխը կախեց և արցունքների կաթիլները

թըջեցին նրա շառագունած դեմքը: Նա ել չկարողացավ սպասել: Լաց լինելով դուրս գնաց:

Սիրել մեկին, չի նշանակում խղճալ նրան:

Բայց լինում են դեպքեր, վոր մարդ մեկին և՛ սիրում ե, և՛ խղճում:

... Տոսյան պառկել եր թաղթի վրա և մտածում եր:

Նա աչքերը փակած պատկերացնում եր Կոստյայի դեմքը, նրա շարժումները, նրա առողջ մկանները: Նա տեսնում եր, թե ինչպես ե Կոստյան շրջում չիկացած հեղուկով լիբր դուլլը, իսկ դուլլի միջից ծորում և հալոցքը: Նա ունեւիրով բռնել ե յերկաթե հաստ խողովակը ու պտտեցնում ե մեքենայի մեջ:

Նա պատկերացնում եր Կոստյայի լուրջ ու բարձր դեմքն ու նրա անձուկ սրտում ցանկություն եր առաջանում անընդհատ հիշել նրան ու սրտով մոտ, չատ մոտիկ լինել:

Ապա հանկարծ, այդ քոլորի հետ նրան պատկերանում եր ամենածայրի մահճակալն ու նրա վրա պարկած լուռ, անշարժ ու դեղնած Կոստյան:

Վերջին պատկերացման ընթացքում նրա մարմնով մի սարսուռ անցավ և նա վախենալուց, վրտներն ավելի կուչ ածեց:

— Ա՛խ, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ յես մերժեցի,— մտածում եր նա: Ինչո՞ւ յես այն ժամանակ չասացի, թե, այո, յես կարող եմ քեզ հետ ամուսնանալ... Յեվ իսկապես, մի՞թե հասակի չնչին տարբերությունը կարող եր նրանց ամուսնության արդեւք հանդիսանալ: Ինչո՞ւ Տոսյան նման կասկածամտություն ցույց տվեց: Ձե՞ վոր նա սրտով դեմ չեր Կոստյայի առաջարկին:

Յերկրորդ գիշերն եր, վոր Տոսյան չեր քնել: Նրա կոպերն աստիճանաբար և ամուր փակվեցին:

Առավոտյան, յերբ դորժից բախկան ուշացած, Տոսյան մտավ դորժարան, նա ցեխ մտնելու փոխարեն, ուղիղ տեղկում գնաց:

Հեռախոսի փողը վերցնելով, միացրեց հիվանդա-

նոց: Նրան պատասխանեցին, վոր հիվանդի դրությունն ելի նույնն և, տաքությունը քիչ բարձրացել է:

Տոսյան հուսահատված, թուլացած, հեռացավ հետախոսի մոտից և դնաց դեպի ցեխ:

17

Կոստյայի դրությունը յերկար ժամանակ նույնն էր: Նա վոչ շարժվում էր, վոչ խոսում և վոր դվսավորն և, վոչինչ չէր ուտում:

Մի որ հետո, Կոստյայի տաքությունն ավելի բարձրացավ, նա սկսեց շարժումներ անել, թևերը վերմակի տակից դուրս չպրտելով, ջուր խնդրել:

Նրան ջրի փոխարեն կիսել տվեցին, և նա հետզհետե աչքերը բաց անելով, շուրջը խմբվածներին սկսեց ճանաչել:

Մորթ թույլ ելին ավել, վոր գիշերները դա վորդու մոտ մնա: Կոստյայի սկզբում կիսին աչքերը բանալով, ճանաչեց նրան և նրա լացակումած աչքերը տեսնելով, ուղեց ինչ վոր բան տեսել, հետը խոսել, բայց չկարողացավ:

Հիվանդի դրությունը դեպի լավն էր փոխվում:

Մայրը միշտ գալիս էր և նրանք յերկար դրուցում էին:

Մի որ ել, ուրախ-ուրախ այգտեղ մտավ Աղաջանն ու ծիծաղելով, մոտեցավ Կոստյայի մահճակալին:

Կոստյան նրան խսկույն ճանաչեց և խսկույն թևը դուրս ձգեց և նրանք համբուրվեցին:

— Կոստյա ջան, այ տա, վո՞նց ես ե:

— Վնաս չկա, մեռել չենք: Դու գործարանից պատմի:

— Տնաչեն, գործարանին ի՞նչ կա վոր, դու լավացիր:

Այդ պահին ներս մտան Կրյուկովն ու Տոսյան: Կրյուկովը հասնելուն պես, սկսեց պաշ-պջվել, իսկ Տոսյան հեռու կանգնած, ժպտում էր:

— Իվան, հաղիմ ես սկսել, հենց Տոսյայի փոխարեն ել պաշիր-ծիծաղելով ասաց Աղաջանը:

— Ինչո՞ւ, Տոսյայի շրթունքներին հո մեռոն չի քսված, թող ինքն եւ պաշի ելի:

— Եւ պաշելու ի՞նչ թողեցիր, ինձ մնաց միայն ձեռքը սեղմել,—ծիծաղելով ասաց Տոսյան և բռնեց Կոստյայի թևից:

— Դե լավ,—ասաց Կրյուկովը,— Կոստյա այժմ դու պատմիր, սիրելիս, տեսնեմ ես ի՞նչպես պատահեց:

— Ե՛հ, ո՞վ ա իմանում. Գրիշան եր...

— Տես ե, չասացի՞, վրո տրոյկի գործը կլինի:

— Ե՛հ, լավ, իմաստուն ես,—բռնելով, ասաց Աղաջանը: Դու հիմա ասա, Կոստյա, վո՞նց ես գգում քեզ:

— Մի վախեցի, չենք մեռնի:

Այնուհետև յերկար խոսեցին: Կոստյան դանդաղ ու շունչ առնելով պատմեց, թե գիշերով ինչպես իրեն խփեցին: Այդ դարձյալ հարցրեց գործարանի և ընկերների մասին:

Հետո նրանք վտառի կանգնեցին գնալու:

— Կգանք, ելի կգանք, Կոստյա ջան, բայց դու աշխատիր շուտ լավանալ: Տես, մինչև մեր մյուս հանդրատյան որն, եւ ետեղ չլինես:

— Շուտ լավացիր,— ծիծաղելով ու մտաւ թափ տալով, ասաց Կրյուկովը:

Յերկուսով հեռացան: Տոսյան կանգնած տեղը մեկ եւ նայեց նրան ու ծիծաղելով ասաց.

— Հը, շուտ ե՞ս լավանալու:

Կոստյան ժպտաց:

— Շուտ լավացիր, վրո լավանաս, մենք մոտ, չատ մոտ կլինենք:

— Ե՛հ,—դժգոհությամբ ձեռքը թափահարեց Կոստյան:

Տոսյան խղճահարված մոտեցավ նրան: Կրուկովն ու Աղաջանը դահլիճից դուրս ելին յեկել: Տոսյան գգուշությամբ բռնեց նրա ձեռքն ու սեղմեց իր ափի մեջ:

— Կոստյա, շուտ լավացիր. մենք մո՛տ, չա՛տ մո՛տ կլինենք—ասելով, ջերմ կերպով համբուրեց նրա գեղնած ճակատը և շտապ քայլերով դահլիճից դուրս յեկավ:

— Մնացական, եղ ի՞նչ ես ասում, պինդ խոսա, մենք ել հատկանանք,— կանչեցին այս ու այն կողմից նստածները:

Մնացականը չբջանից յեկած «հնգերին» թողեց ու շփեց դեպի ժողովուրդը:

— Ասելս են ա, վոր մենք Սիմոնից թահբին մարդ չունենք: Ինքը Զահել, դրի սե ու սպիտակը ճանաչող, խելքը դլխին ե խակական ժողովրդի մարդ: Նրանից մինչև հիմի ո՞վ ա մի փիա խոսք լսել: Նա ո՞ւմ հավին ա անանդի քիչ արել: Իմ կարճ խելքովս, այ ժողովուրդ նրանից լավը մենք ունենք վոչ: Վոչով կարալ չի նրանից լավ դեղ յոլա տանել:

— Մնացականը դուդ ա ասում,— բացականչեցին այդանդ նստածներն այս ու այն կողմից:

— Վո՞նց ա դուդ ասում,— տեղից շարժվելով, բայց կամաց, կարծես թե միայն իր համար, ասաց Կափուհց Դավիթը,— մատը կաթ մի տղա յա, նա տեղի դարդը ի՞նչ ա խմանում:

— Ինչի՞ յես բռնեց ասում— խկույն տեղից պատասխանեց մեկը,— ո՞վ կարա նրանից լավ դեղ կառափարել:

— Այդանդ թողե՛ք խոսելը, բնկերներ,— ձեռքը սեղանին խփելով ասաց չբջանից յեկածը: Յեթե ցանկանում եք խոսել ձայն խնդրեցեք յես թույլ կտամ:

— Ել ի՞նչ խոսել ա պետք, Մնացականը շատ դուդ խոսեց:

— Գուցե ուրիշին եք առաջարկում,— ավելացրեց չբջանից յեկածը:

— Զե, Սիմոնը...

— Այդ դեպքում ովքեր համաձայն են, վոր ընկեր Սիմոնն ընտրվի գյուղի իսպուկում, թող ձեռքը բարձրացնի:

Բոլոր նստածներն եւ մատները բարձրացրին: Միայն Խենց Միսոն եր, վոր աչքի տակով նայեց Կալոնց Դաւթին և ինքն եւ մատը ցածրացրեց:

Վերջում, յերբ բոլորն եւ դուրս ելին գալիս, Խենց Միսոն՝ քառասունհինգն անց, սև դեմքով ու յերկարահասակ մի մարդ՝ մոտեցավ Սիմոնին:

— Բարով կառավարես, Սիմոն ջան: Յես հենց եմ գլխից ելի ասում, վոր քեզ նման ոչով կարալ չի ես գեղը կառավարել: Հմի եւ վոր քեզ ջոկեցին, եդ հո ամենից լավը դառավ: Մենք եւ հո, լավ իսպաւրկումի խոսքիցը դուրս յեկողը չենք: Ուրիշներն ինչ ուզում են, թող անեն, դու ականջ չդնես, մենք հետևումդ կանգնած ենք:

— Շնորհակալ եմ,—անտարբեր պատասխանեց Սիմոնը և ուզեց գնալ:

Այդ առաջի դեպքն եր, վոր Միսոյի յերկրորդ անգամվա ամուսնությունից հետո, Սիմոնը հետը խոսում եր: Նա միշտ խուսափում եր Միսոյից, վորպեսզի հետը չխոսի: Այդ ինքն եւ չգիտեր, թե ինչու յեր այդպես, բայց զգում եր, վոր այդ մարդուն տեսնելիս, իր սիրտը մի տեսակ կուչ-կուչ եր գալիս:

Միսոն տեսնելով Սիմոնի լուությունը, ինքն անուշադրության մատնեց այդ հանգամանքը և շարունակեց խոսել:

— Սիմոն, չատ ես մաշվել, ետ ինչո՞ւ չես անցնում մեր կողմերը: Անցիր, դեսից—դենից կխոսանք:

— Շնորհակալ եմ,—կրկին անտարբերությամբ ասաց Սիմոնն ու հեռացավ:

Սիմոնը դեռ տառնվեց տարեկան աղա յեր, յերբ հայրը մեռավ, մոր և քրոջ հոգսը գցելով իր վրա: Հետո վրա հասան ազդամիջյան կռիվները, գյուղը գաղթեց ու

Սիմոնի դործերն ամէլի դժվարացան: Նա հարեան դյու-
ղում բաւարակություն եր անում, զբաղվում եր հին կար-
կատած շորերի առևարով, վորպեսզի մորն ու քրոջը մի
կերպ պահէ:

Բոլշեիկների գայուց հետո, յերբ նրանք չորս
տարւա տանջանքներից հետո կրկին իրենց դյուղ վե-
րադարձան, այդ ժամանակ մայրը քառասունութամյա
չարչարանքից հետո դնաց հանգստանալու, իր կյանքը
բաշխելով տղին ու աղջկան:

Անաանելի շրջան եր դա: Վոչ ցանքս կար, վոչ ել
ապրուստի մի ալլ միջոց:

Սիմոնը մեծքով չոր փայտ եր կրում, ածուխ պատ-
րաստում և այդ ածուխը կրկին չալակելով, քառասուն-
քառասունհինգ վերստ ճանապարհ եր տանում և այնտեղ
փոխում մի հինգ-տասը ֆունտ գարու կամ կորեկի հետ:

Հենց այդ ժամանակ եր, վոր նրա սրտում մի բան
թնդաց: Այդ Չարոյի հետ ամուսնանալու հույսն եր:

Նրանք Չարոյենց հետ հարեաններ եյին ու դեռ
փոքրուց միշտ միասին եյին լինում:

Յերբ դեռ չեյին գաղթել ու յերբ դեռ չատ փոքր
եյին, Սիմոնը Չարոյի հետ առափոռից մինչև յերեկո
այդիների ծառերի տակ եր լինում, իսկ կեսօրվա տա-
քին՝ ջրերում միասին լողանալիս:

Իրիկունները տուն վերադառնալիս, Սիմոնը շշնջում
եր Չարոյի ականջին:

— Չարիկ, տես, են աստղն իմն ա, իսկ նրա կող-
քինն ել քոնք. լավ են չի՞...

— Մեր աստղերը բոյոբ աստղերից ուրախ են...

Այդ բոլորը տեսնելով, գյուղացիք ասում եյին.

— Սեր են, մեծանան՝ կամուսնանան...

Սիմոնը գաղթական յեղած ժամանակ ել չեր մո-
ռանում Չարիկին և հաճախ եր հանդիպում նրա հետ:
Ճիշտ ե, նրանք միեմուտն գյուղում չեյին ապրում, բայց
Սիմոնը սոխի սերմ ծախելու պատրվակով հաճախ եր
գալիս այդ գյուղը, վորպեսզի Չարիկին տեսնի:

Գյուղ վերադառնալուց հետո, յերբ Սիմոնը մի որ
վոռք դրեց իրենց տան շեմքին, քույրը տխրությամբ
դիմափորելով, ասաց.

— Զարոյին տվին իսկենց Մխոյին...

Սիմոնը զարմացած նայեց քրոջը, սիրտը մի զարկեց, դեմքի գուշնը դեղնեց և նա թուլացած մտալ տուն:

Այդ դեպքը գյուղում ել եր խլրտում առաջացրել:

— Նդ վո՞նց ա, վոր Զարոն գնացել ա նրան:

— Իրա աղջիկը Զարոյի թայն ա:

— Զարոն մեղավոր չի, հերն ա զոռով տվել:

Իրոք, Մխոն արդեն ծեր մարդ եր: Առաջին կնոջ մահվանից հետո դեռ յերեք ամիս չանցած, նա իսկույն ամուսնացավ Զարոյի հետ: Զարոյի հայրը թեև սկզբից քնդդիմացել եր, բայց վերջում ինքն ել եր համոզվել:

— Ինչ անեմ, թանկ տարի յա: Զարոյի կերածը մյուսներին կմնա: Մխոն հարուստ ա, մեղ ձեռք կրոնի:

Խեմենց Մխոն գյուղի հարուստներից եր: Գաղթի ժամանակ նրանք մնացել եյին առաջին իսկ սահման կազմող հայկական գյուղում և սկսել թալանել այն բոլորն, ինչ վոր թողել եյին գյուղացիք: Հետո նրանք հափշտակել եյին սահմանամերձ թուրք գյուղի վոչխարի հոտը և բաժանել իրար մեջ: Այնպես վոր, յերբ նրանք ել մյուսներին նման բայլչևիկների դալուց հետո վերադարձան գյուղ, յեկան ավարով ու կողոպուտներով և տվելի հարստացած:

Զարոյի ամուսնանալուց հետո Սիմոնն ավելի թախծոտ եր դառել: Նա փակվում եր անարև խրճիթում ու լուռ մտածում:

Գյուղամեջ դուրս գալիս ել առանձնանում եր, նրստում փողոցի ամենավերջին քարերից մեկի վրա և գլուխը կախում:

Յերկար ժամանակ եր անցել, բայց նա Զարոյին դեռ չեր տեսել:

Մի որ, յերբ գլուխը կախ տուն եր գնում, հանկարծ դեմը դուրս յեկավ Զարոն, կուժն ուսին դրած, մի քանի կանանց հետ ջրի գնալիս:

Զարոյի դեմքն իսկույն շառագունեց և նա գլուխը

կախեց: Սիմոնն այդ բուպէյին զգաց, վոր սրտի խփոցն արագանում է:

Զարոյի անցնելուց հետո, Սիմոնը մտամոլոր ման էր դալիս փողոցում: Անսպասելի կերպով մի շուն պատից ցատկելով, նրա վրտի փափուկ մասը բերանն առավ:

Նրա աղմուկի վրա հավաքւեցին դյուղացիք, բայց արդեն ուշ էր—չան տաամները խրվել էյին մինչև վերջ:

Այդ դեպքից հետո Սիմոնը յերկար ժամանակ պառկած մնաց: Նա դեղնել էր ու նիհարել է անից որբերով դուրս չէր դալիս: Քույրը սրանից—նրանից կորկոտ կամ հայ էր փոխ առնում է մի կերպ ապրում էյին:

Մի օր ել Զարոն ջրի ճամբին հանդիպել էր Սիմոնի քրոջն ու հարցրել.

— Սիմոնը վո՞նց ա:

— Բախթ ա:

Նա ուղեցել էր դարձյալ բան տեսել, բայց մտածել էր, մտածել ու թողել հեռացել:

Այդ բանը քույրը յեղբորից թագցրեց, վորպեսզի նրա թախիծն ավելի չկրկնապատկի:

Արևը շիկացավ: Ծառերը թռչունների ուրախ ճռուփոյշունի հետ միասին, գուգվեցին սպիտակ ծաղիկներով: Սիմոնը միայն այդ ժամանակ անից դուրս յեկավ չափազանց դեղնած ու նիհարած:

Դեռևս չէր կարողանում ծանր աշխատանք կատարել: Բայց մի յերեկո, նախիրի դալուց հետո, յերբ աստղերն արդեն վառվել էյին յերկնքում, նա բահն ուն առավ, վորպեսզի դնա այգին ջրելու:

Դյուղի վերևի ծառերի տակովն անցնելիս, կամաց մեկը հետևից կանչեց. նա իսկույն յետ նայեց. Զարոն էր...

— Դյուխդ կախ ո՞ւր եղպես:

Սիմոնի սրտի դարկերն ավելացան. նա նայեց դեռ—նին ու չկարողացավ պատասխանել:

Ջարոն ավելի մոտեցավ նրան, նայեց դեմքին ու հարցրեց.

— Եդ ինչի՞ յես մաշվել ըտենց:

— Մաշվել եմ ելի:

Հռեցին:

— Ի՞նչ ես ասում վոր,— հետո հարցրեց Սիմոնը:

Ջարոն չպատասխանեց: Սիմոնն ուսից վերցրեց բահը, նրա ծայրով գետնի վրա խաչեր քաշելով ասեց.

— Ասում ես ըտենց արիւր ելի...

— Յես ի՞նչ անեմ. յես ուղում եյի...

— Վոր ուղեյիւր, կանեյիւր:

— Ձե, Սիմոն, մի ասիւ, չե:

— Բա հիմի ի՞նչ ես ասում:

— Յե՞ս,— հարցրեց Ջարոն, իսկույն նրա գլուխը քաշեց իրեն, սեղմեց կրծքին, մի քանի անգամ համբուրեց և արագ հեռացավ:

Սիմոնը վախեցած չորս կողմը նայեց.— յարար, մարդ չտեսա՞մ...

Ապա չորս կողմը նայելով, շտապ հեռացավ:

2

Սիմոնն արդեն աշխուժացել եր:

Նա թեև սկզբում չգիտեր աշխատելու ձևը, բայց հետզհետե սկսեց ամեն ինչի յիւ ընտելանալ:

Սիմոնը հաճախ անցնում եր շրջանային կոմիտե, ցուցմունքներ եր ստանում և կրկին վերադառնում գյուղ:

Գյուղում դեռ կուս ու կոմյերիտ բջիջներ չկային: Սիմոնն ամենից շուտ այդ մասին եր մտածում:

Յերբ այդ մասին նա հայտնեց շրջանային կոմիտեում, այնտեղ խոսք տվեցին, վոր կդան և բջիջ կկադմակերպեն:

Կուսբջիջ այդպես ել չկազմվեց, վորովհետև գյուղում քիչ կուսակցականներ կային:

Մի քանի որից հետո գյուղ յեկավ շրջանային կո-

միտեյի հրահանգիչն ու հավաքելով դյուղի բոլոր յե-
րիտասարդութեանն ընդհանուր ժողով հրավիրեց:

Այդտեղ ցուցակադրվեցին քսանյոթ յերիտասարդ,
վորոնք բոլորն ել ցանկանում եյին մտնել կոմյեբիտ-
միութեան շարքերը:

— Յես այդ ցուցակին դեմ եմ, — խոսք խնդրելով,
ասաց Սիմոնը:

— Ինչո՞ւ վոր:

— Վարովհառե այդ ցուցակում կան այնպիսիներ-
ըր, վորոնց մենք թույլ չպիտի տանք կոմսոմոլի մեջ
մտնելու:

— Վորո՞նք են դրանք, — հետաքրքրութեամբ ցու-
ցակին նայելով, ասաց հրահանգիչը:

— Որինակ, Կապիտնի Համոն: Նրանք հարուստ են.
նրանք նոթար են պահում: Նա խնչպե՞ս կարող ա կոմսո-
մոլ դառնալ:

— Ճիշտ ե, ճիշտ ե, — հաստատեցին այս ու այն
կողմից և հրահանգիչը նրա անունը ջնջեց ցուցակից:

Սիմոնին ընտրեցին բջիջի քարտուղար:

— Ընկերներ, յես ժամանակ չունեմ, յես յերկու
սլաշտոնը վո՞նց կատարեմ:

Բայց ուրիշ հարմարը չկա: Սիմոնն այլևս չնդիմա-
ցավ:

Ժողովից դուրս դալիս, Կապիտնի Համոն նրա մո-
տովն անցնելիս, ասաց.

— Չուիու Սողոմն ել եր հետս ընկած (Սիմոնի հայ-
ըր), ի՞նչ արավ, վոր դու յեյ ինչ անես: Իմ տեղս ել դու
դառ, բայքի տեղդ լին մնա:

Սիմոնը նրան չարատասխանեց և հրահանգչի հետ
խոսելով, գնաց:

Սարերից յեկող քամին իրար տվեց ծառերի կանաչ
տերեւները: Այդ ժամանակ նրանց մոտենալով կենեց
Մխոյի բաւորակ Չաքարն ասաց.

— Ուզում եմ մի բան ասեմ:

— Հը՞:

— Հիմի իրավունք չկա հրացան պահելու չե՞:

— Բա իհարկե:

— Բա Մխոն ինչի յա պահում:

— Են քու մոտիդ բիրդան—կե՞ն ես ասում, վոր հետդ վոչխարն ես տանում:

— Ձե:

— Բա՞:

— Հրեն դոմի ոճորքումն յերկու թաղա մոսին թաղցրած:

— Լավ, տուն մտնենք,—ասաց Մխոնն ու նրանք փոքրիկ խրճիթի դռնով ներս մտան:

Քույրն արդեն քնել եր: Տանը վոչ մի լույս չեր վառվում: Մխոյն լուսնյակի կաթնաման լույսից մի բարակ փունջ կախվել եր հերթիկից ու թրջել պատը:

Նրանք նստեցին պատի տակ բացած անկողնաչորերի վրա և Մխոնն ասաց.

— Ասում ես վորտեղ ա թաղցրա՞ծ:

— Գոմի ոճորքում: Յերկու հատ ա. վերի պատի գլխից, ոճորքի տախտակների արանքն ա խրած:

— Դե լավ, դու գնա և եղ մասին ել ձայն մի հանիլ: Ձաքարը կանգնեց. տանից դուրս գալիս նրա գլուխը կալավ դռանը, ձեռքը տարավ գլուխը բռնեց, ուժ արավ ու դուրս գնաց:

Նրանք ծիծաղեցին:

— Բա ասում ես մեր գյուղացիք խաղաղ ժողովուրդ են,—Ձաքարի գնալուց հետո ասաց հրահանգիչը:

— Ամեն նախիրում ել բուղա կլինի,— ծիծաղելով պատասխանեց Մխոնն ու նրանք յերկուսով մխոսին պատռած վերմակը քաշեցին գլխներին:

3

Մխոնը հենց նոր գալով չրջանից, աղբյուրի գլխին հավաքել եր գյուղացիներին ու բացատրում եր պետութւյան վորոշումն իրենց գյուղի մասին:

— Մենք հինգ տարի նալոդ չենք տալու: Մեզ վրա համապատասխան չափով նալոդ են գցելու, բայց դա մեր գեղիցը դուրս չի գալու: Ետ փողով մենք աղբյուրն

ու կամուրջն ենք շինելու: Իսկ գյուլի մասին դիմումն ել տվեցի և ինքս մի լավ մանրամասն բացատրեցի: Եդուց անխնիկ ա գալու գյուլին մտիկ տա:

Գյուղացիները հրճվում եյին:

— Արա, դե ել ևս կառավարությունից ել ի՞նչ եք ուզում: Ել բռնեց կառավարություն կլինի՞:

— Ապրի մեր Սիմոնը: Սիմոնը չլինի, կառավարությունն ի՞նչ ա խմանում, վոր մեր գեղըմը քանդված գյուլ կա և պետք ա շինել:

Իրոք Սիմոնը շատ եր մտահոգված լճի վերակառուցման խնդրով:

Դա մի հսկայական արհեստական լիճ եր, վորը դադարի բնթացքում փչացել եր ու հողով լցվել: Հարկավոր եր միջի հողը գտնու տալ, պատերը նորոգել և ամբողջ ձմեռվա բնթացքում գետի ջուրը լցվելուց հետո, ամբանն այդ ջրով վտուղել հսկայական տարածություններ:

Այդ աշխատանքը գյուղացիները չեյին կարող առնեց պետության ոգնության գլուխ բերել: Պետությանը խոսք եր տալիս ոգնել:

Յերկու ձիավոր դուրս յեկավ բլուրը: Սիմոնն ուրախացած սպասեց, մինչև նրանք մոտեցան և պատվիրեց մի յերիտասարդի, վոր ձիաների առաջը խոսեցի: Այդա նա մոտենալով Խենց Մխոյին, ասաց.

— Մխո ապեր, են թվանդները դնա բեր հանձնիր ևս ընկերներին:

— Ի՞նչ թվանդ, Սիմոն ջան,—իրը զարմացած, հարցրեց Մխոն:

— Են, վոր թաղցրել ևս:

— Հանաք ևս անըմ, թե ի՞նչ ա: Դե չորանի մոտը մի թվանդ ունենք, եդ մասին ել կառավարությունից թուղթ ենք հանել ելի:

— Եդ չեմ ասում:

— Բա ել վորը:

— Դե ել յես չդիտեմ: Իմ պարտքս ա, վոր նախադրուչացնեմ: Տեսեք, այ Ժողովւրդ, ձեզ ել եմ ասում

ով թագցրած թվանդ, բան ունի, թող բերի, իսկ յեթե հետո գտնվեց, ել ինձնից նեղանաք վրէ:

Հետո նա մոտենալով ձիավորներին, ասաց.

— Չի բերում, մենք ինքներս կգտնենք:

Սիմոնն ընկալ սուս, յերկու ձիավորները հետևեցին նրան: Յերբ նա մատնցույց արավ թագցրած հրացանների տեղը, Մխոյի վոտները սկսեցին դողալ: Նա մոտենալով Սիմոնին, կամաց ասաց.

— Սիմոն, համա լավ չարար...

4

Աղբյուրի վրա կռացած բազամի ծառի ճղներն ուրբվեցին: Խոտերի արանքից լավեց վոտքների դուխուն և մարդկային հեվոց:

Մեկը պատից զգուշությամբ ներքև ցատկելով, կուչ յեկավ գետնին և սկսեց լուռ ունկնդրել:

— Ձայն լսեցի,— փսփսաց Ջարոն:

Սկսեցին ականջ դնել, բայց ձայնը յերկրորդ անգամ չկրկնվեց:

Նրանք մի քանի վայրկյան լուռ սպասելուց հետո, տեսնելով, վոր ձայն չի լսվում, շարունակեցին.

— Իսկ դու ինձ չե՞ս խաբի, Սիմոն:

— Ի՞նչ ես յերեխա—յերեխա խոսում: Յեթե յես քեզ խաբելու լինեմ, ել ինչու յեմ հետևիցդ ընկնում:

— Յես իմ: Բա գեղացիք ինչ կասեն:

— Ինչ ասում են, թող ասեն. սկզբից մի քիչ տակ ու դուռիս կխոսեն, հետո իրենք ել կլուեն:

— Ախր Մխոյից եմ վախենում ե, Մխոյից: Նա մեզ յերկուսիս ել...

— Վրէ՛ինչ չի կարող անել. համաձայն չես հետն ապրելու, պրծալ:

— Բա յերեխա՞ս:

— Յերեխա՞դ... յերեխա՞դ ել... դե յես ինչ իմանամ...

Նրկին հաղոց լավեց և նրանք իսկույն լուեցին:

— Սիմոն, մեզ կլսեն. գնանք, հետո եղ մասին կխոսենք:

Նա կրկին գրկեց Սիմոնին: Սիմոնն ազատվելով նրա վախուկ բաղուկներից, շրթունքները մոտեցրեց:

Քանդված աներից դուրս գալիս նրանք մի անգամ էլ գրկախառնվեցին և անջատվեցին:

Մի քանի քայլ գեռ չանցած, Կալոնից Դավիթը հափտարվեց Սիմոնին, ասաց.

— Դոչադ տղի համար ամեն ինչ ել հալալ ա: Համ կաթ ու մածունը չեն տա թեևնց Մխոյին, համ ել գեղեցիկ կինը:

Սիմոնը չպոտտախանեց և լուռ շարունակեց ճանապարհը:

— Մի վախեցիր, խիի թող գնա. յեմիյանըն մալի յեալլար *), — ասաց Դավիթը և քթի տակ քմծիծաղ տալով, ինքն ել հեռացավ:

5

Յերեկոյան յեղները կալից արձակելուց հետո, Մխոն ճակտի քրտինքը սրբելով, նստեց դեզի տակ հանդստանալու: Այլ ժամանակ հեռվից փնթփնթալով մոտեցավ Կալոնից Դավիթը:

— Պահ, պահ, տաք ա, բալամ, շատ տաք:

— Յեկ, յեկ նստիր տեսներք ել ի՞նչ թաղա խաբար ունես:

— Ի՞նչ խաբար ես ուզում. մեր քանդված գեղում խաբար չա՞տ:

— Եյի հենց:

— Ե՛հ, յես ի՞նչ գիտենամ ասում են Լիպարիտի էլինն ա մարդից դուրս յեկել:

— Վահ, — յարմաղավ Մխոն, — ինչի՞ վոր:

— Այ տա, ո՞վ ա հասկանում. մինը քյապիբ ա, կինը չի պահում, մինը կնկանը չի հավանում, դուրս ա անում, մինը կնկանն են խայտառակ անում և դուրս անում յես ինչ իմանամ. հիմի ել ի՞նչ ասես, վոր չի կատարվում: Պատամարությունը տվել են լածիրակների ձեռքը, նրանք ել ինչ քեֆները տալիս ա, անում են: Չեչոտ Սողոյի

*) Չուտագի աղբալ քո կուտն:

տղեն ի՞նչ գեղ կառավարող ա, վոր նրան սպալկում են հնդրում: Նրան թողաս լավ լոթություն-դյավաղություն անի, սրա նրան կնկա հետեից ընկնի, մատնություն անի, խաբարներ տա...

— Ընչի յես ըտեսց ասում, նա լավ տղա յա,— իբր Դավթին փորձելով, ասաց Մխոն:

— Բա վոնց չե, լավ տղա յա: Քու թվանքների մասին խաբար տվողը յե՞ս եյի. Հազրոյին բռնել տվողը յե՞ս եյի, թե Նժդեհի ոգնականն ա յեղել: Նրանից եյ նախանձ, խային մարդ չկա ես ղեղըմը: Մեր Համոյին թողել չի, վոր նամսումոյ դառնա, ինչ ա, քե դու՛ք հաբուտ եք, նորբար եք պահում:

Ասքմա բոլորը մի կողմ են ելել, նա մի կողմ, թե կարելի չի Համոյին կոմսոմոլ անել: Բա սա եյ հարեանի շնորք ա՞, սա ել ղեղ կառավարողի խոսքեր ա՞: Ով տարմ ա ասի, դու հլա պետք ա ասես վոչ:

— Ընչի՞:

— Յերեկ են վոր յես տեսա, դու տեսնայիր...

— Ել ի՞նչ ես տեսել:

— Լավ, հարկավոր չի: Ծովի պես մեր լեն սրտումը շատ բան ենք պահել, ետ ել կպահենք:

— Ախր ի՞նչ ես տեսել վոր:

— Դու վոր բռնեց ես խոսում, ել ի՞նչ ասեմ յես:

— Հեր որհնած, ասա տեսնեմ, բալքի յես ել եմ համոզվում:

— Համզվելի դադ ա՞, վոր համզվես:

Նրանք մի պահ լռեցին: Դավիթը վոտները ծալապատիկ գրեց տտիր, ծխամորճը թեժացրեց ու սկսեց.

— Ախարքն ել գիտի, վոր քեզ աչքիս լսից շատ եմ ուզում: Թե լես քու մատն եմ ուզում, թե յես քեզ ծուռ աչքով եմ մտիտ տալիս, թող ջուխտ աչքով քոտանամ:

— Զուր տեղից ի՞նչ ես որդում ուտում. քեզ նո՞ր եմ ճանաչում:

— Հա, են եյի ասում, երեկ իրիկունը վոչխարից յետ դարձա, տուն եյի գալիս. լուսինն ըսնց մի հինգ մարդարոյ դուրս եկած կլիններ: Մաթոսենց ես քանդված տների մոտովն անցնելիս, տեսա մի քչի՛ց ա լավում:

Ասեցի մի տեսնամ ես ի՞նչ ձեն ա: Յեվաշ-յափաշ մոտե-
յա—իմ տեղս հալա մութ ա, լուսինը չի ընկել— տեսա
են պատի տակ, իրար պինդ—պինդ խտաած—տես ես բա-
րի իրիկունը վաչ յիսացնեմ, թե սուտ եմ ասում—տեսա
իրար պինդ—պինդ խտաած Ձոփուռ Սողոյի լած իրակ
աղեն, մին ել. . .

— Հը՞, — անհամբերությամբ ասաց Մխոն:

— Մին ել, դե լեզուս դալիս չի, արբ վո՞նց ասեմ,
քանի վոր իմ գիտանալովս խեղճ աղջկին անմեղ ա:

— Դե լավ, մինն ել ո՞վ եր:

— Մինն ել. . . դե Ջարոն եր, ելի. . .

Մխոն իսկույն տեղից մի վեր ցատկեց—կարծես
տակից սուր տանդով ծակեցին:

Դավիթն այդ նկատեց ու շարունակեց.

— Դե ի՞նչ ասեմ. յես լավ եմ իմանում, վոր խեղճ
աղջիկը գառան նման անմեղ ա, համա դե յերբ ժուլիկի
մեկը մանրմ ա անմեղ մարդու գործի մեջ. . . Դու հլա
ասում ես նա լավ աղա յա: Արևդ եմ ասում, յերեկվանից
գետը ել յես հանգստություն չունեմ: Եդ քանի, վոր տե-
սա, քիչ մնաց են շան վորդուն շան սատակ անեմ, համա
ինձ դասեցի: Ես քչեր քնել չեմ: Այ տա, բա ես բանը
տեսնալուց հետո ել մարդու քուն կտանի՞: Բա ես ել
դեղ կտառվարողի գործ ա՞: Քեղ հիմիկվանից ասում
եմ, քանի են սող լինի, ես գյուղում մի դուդ, քան չի
կատարվի: Նա վողջ գեղը տակն ու վրա կանի: Մեր գե-
ղը մենակ են ա քանդում, մեր երեխոց հացը կտրում:

Բայց նրա վերջին խոսքերն այլևս Մխոն չեր լսում:

Մխոն մտաբի կանգնեց: Նա որորվելով և հուզված,
փայտե սանդուխքով բարձրացավ կառավր:

Ջարոն որորոցն իրեն ծած, յերեխային ծիծ եր
տալիս: Մխոն առանց խոսելու, մոտեցավ իրար վրա
դարձած անկողնաչորերին և իր անկողինը բաց արավ:

Կինը գլուխը բարձրացրեց.

— Բա հաց չե՞ս ուտելու:

Նա կնոջ հարցին չպատասխանեց: Առանց շորերը
հանելու, կեղտոտ վերմակը քաշեց գլխին:

Հորթարածը վստահ, վոր հորթերն իրենց պոչերը դեռ չեն բարձրացնի, թողեց հորթերին արածելիս ու ինքն ել գնաց հովիվների մոտ:

Վեց-յոթ հոգի, նստած մի տափակ քարի վրա, գրուցում էին:

— Յերեկ կեսորին, յերբ վոր վոչխարը մոտեցրի Ձարոյին, վոր կթի,—բերնի ջուրը կուլ տալով, պատմում եր համոն,—նա վոչխարի ծծի պտուկը հոլորեց դեպի ինձ և կաթը ծլլալով տվավ յերեսովս: Ասում եմ եղ ի՞նչ ես անըմ, յես ել քու ծծիցդ բտենց հուպ կտամ հա: Ասըմա, կարալ չես: Ասացի, դե լավ:

Մի քանիսը գլուխները մոտեցրին: Հորթարածը, վոր ամենից փոքրն եր, հրեց դառնարածին:

— Իրիկունը,—չարունակեց Համոն,—մութով եր, յերբ նրանց տուն դնացի, վոր հարցնեմ, թե եսոր վոչխարն ո՞ւր տանենք: Բախտիցս Մխոն տանը չեր: Ասըմ եմ:

— Բա Մխո ապերն ո՞ւր ա:

— Գացել ա ծառերը ջրի,— ասըմա Ձարոն:

— Մենակ ես եյի:

— Ի՞նչ անենք վոր:

— Բա ինձանից վախըմ չե՞ս:

— Դու ինձ ի՞նչ պոխ անես:

— Այ, են վոչխարի նման ծիծղ հուպ կտամ:

— Կարալ չես,—ասըմ ա նա:

— Կարալ չե՞մ,— ասացի ու բռնեցի...

— Վերջը,— անհամբերությամբ հարցրեց հորթարածը:

— Վերջը են, վոր հենց գցա թաղթի վրեն ու...

— Վա՛խ,— դարձացած ասաց մեկն ու բերնի ջրերը կուլ տվեց:

— Ձեռդ կարի, լոպպաղ կատու,— հրելով ասաց մեկը, վոր մինչ այդ լուռ լսում եր:—Եղ ի՞նչ ես դուրսդ գովում:

— Ձես հավատում, մի հավատա:

— Ի՞նչ, քեզ նոր ենք ճանաչում: Դու ի՞նչ մարդ ես, վոր Զարոն քեզ մոտիկանա... Նա սկի քեզ վրա չի յել խնչի:

— Ե՛ր, դու հասկանում ես, մի քիչ քեզ պահիր:

— Փիչա, մատա չկժեն:

Նրանք բորբոքվեցին: Համոն տեղից վեր կացավ, բայց մյուսները միջամտեցին և թույլ չտվին:

Նրանք բաժանվեցին:

Հորթարածն իջավ հորթերի մոտ և մահակը դեմ տալով ծնոտին, սկսեց նայել հորթերին:

Այդ ժամանակ ձիու վրա նստած ներքևի ճանապարհում անցնում եր Խեհնց Մխոն:

Այդ տեսնելով, հորթարածը ձայնը բարձրացրեց.

Վարդի թուփը բացվել ա, բացվել ա,

Հոտովը ձորը լցրել ա, լցրել ա.

Խեհնց Մխոն ի՞նչ անի— պառաված,

Զարույին Սիմոնը պաչել ա, պաչել ա:

Հորթարածի յերդը Մխոյի սիրտը տակն ու վրա արեց: Նրա դուռը պտտվեց, աչքերը սևացան և քիչ մնաց ձիուց ընկնի: Նա հաղիվ արտ հասավ, ձին արձակեց ու ինքը պառկեց ծառի տակ: Իրիկնադեմին, յերբ Աղասին մոտենալով նրան հարցրեց, թե ինչու յե այնքան քնում, նա միայն ասաց.

Քեֆ չունեմ...

7

Կափունց Դավթին թվում եր, թե մի գյուղ ե ու մի Սիմոն: Նա կարծում եր, վոր յեթե Սիմոնը չլինի, նա վոչ նալոդ կտա և վոչ էլ բատրակները կգժգոհեն:

— Ամեն ինչ նա յա անրմ: Ամեն իրիկուն թխսկանի նման հավաքում ա գլխին և լցնում գլուխները: Զորանն ի՞նչ ա իմանրմ, թե բաղրատ կոմը*) ինչ դիբիլ ա, յա թա չորանի ինչն ա կորել, վոր նա մի կնիչկա ստանալու համար սմեն որ ղալմաղալ անի:

*) Բաղրակոմ

Նա ամեն կերպ աշխատում եր, վորպեսզի Սիմոնին այդ գործերից չեզոքացնի, բայց նրան չեր հաջողվում: Իր գործերն առաջ տանելու համար, նա ոգնության եր կանչում նաև Խեկնց Մխոյին, բայց վերջինս, վախե- նալուց, հրաժարվում եր:

Մի որ ել, յերբ Մխոն գործից հենց նոր եր տուն յեկել, Դավիթը կրկին անցավ նրա մոտ:

— Մտածեցի՞ր ասածիս վրա: .

— Այ մարդ, ինձանից ձեռք վեկալ. հողիս տան- ջիլ մի: Ախր ի՞նչ ես ուզում ինձանից, հը՞, ի՞նչ ես ու- ղում: Թողնելու չես մեր որովք մեռնենք: Հը՞:

— Ել ի՞նչ ես բարութի նման վրթ-վրթում. ջառն անես, ջհանդամը: Յես քեզ համար, դու ո՞ւմ համար: Կարծում ես մենակ ինձ համար եմ մտածում: Հրեն այ, ըսոր ել գնաց. կարծում ես քու չորանների մասին խո- տալու չի՞: Ինձ ի՞նչ կա. սկի դարդ ել չեմ անում: Դու հյա սպասիր, յերբ նա քեզ տկլոր ծառ կբարձրացնի, են վախտը յես քեզ հետ կխոսեմ:

Դավիթը միանգամայն զարմացած նրա այդ որվա պատասխաններից, թողեց ու հեռացավ: Նա դրա հա- մար այլևս չեր դիմում Մխոյին: Բայց միաժամանակ իր հիմնական նպատակը չեր ել մոռանում:

— Ես տեսակ ել բան կլինի՞, ըսենց ել գեղ կլինի՞, քսենց կառավարություն կլինի՞: Բա մի սաղ գեղում յեր- կու մարդի միայն նալող կդցե՞ն: Բա մենք յերեխաներ հունենք, —գողգոթալով փողոցով անցնում եր Կախունց Դավիթը:

Կես որ եր ու սաստիկ շող:

Մխոն կալից արձակած յեզներն սուաջն արած, ջրե- լու յեր տանում: Նա տեսնելով Դավթին այդպես բոր- բորված, հարցրեց.

— Ելի ի՞նչ ես ձեռք բարձրացրել:

— Հլա գնա, գնա, Խեկնց Մխո, ասածներս հետո կիմանաս, համա են վախտն ել ուչ կլինի:

— Ախր ի՞նչ կա վոր:

— Ի՞նչ պետքաւ ըլինի, դեղին ինչքան նալուդ ա յեկել, իմ ու քո վզիդ ա դրել: Դե ես անգամ զնա ելած չեկածդ ծախիր, նալուդդ տուր, թող են սուրու յեթիմ— յետիր երեխեքդ եւ ստիած կտորվեն:

Մխոն բորբոքվեց:

— Ի՞նչ, ես աշխարհը թալան—թալանի յա՞: Ի՞նչ ես ախմախ—ախմախ դլիկեղդ դուրս տալիս, — նա տաքացած ավելի մոտեցաւ Դավթին, կարծես բոլորի պատհասը հենց ինքը Դավթիթը լիներ:

— Հիտարմ չե՞ս, ինչդ տես:

— Մի սպասիր տեսնեմ եդ ի՞նչ ես ասում:

Մխոն յեղները թողեց վազոյցում կանգնած, իսկ ինքն ուղղվեց դեպի Մխոնի տունը:

Փոքրիկ խրճիթի դուռը ծածկած էր: Մխոն առանց ծեծելու կամացուկ դուռը բաց արեց:

Ներս մտնելիս աչքերը նա մի քանի անգամ բաց ու խուսի անելուց հետո, տան խափարում նշմարեց Զարոյին, վոր ապշած իրեն եր նայում:

Մխոն սկզբից աչքերին չհավատաց: Նա ուշադրութեամբ նրան նայելով, մոտեցաւ:

— Ի՞նչ ես անում եստեղ, — բարկացած ասաց նա:

Զարոն չպատասխանեց: Մխոյի աչքերն արյունով էլին լցվել և թվում էր, թե արյունն աշտեղից արցունքի նման պետք է դուրս թափվի:

Նա նույնիսկ մոտացաւ, թե ինչու համար եր յեկել այդտեղ:

— Դուրս կորիր շուտ եստեղից:

— Ի՞նչ ես ուզում, — հաղիմ կմկմալով ասաց Եկնը:

— Ի՞նչ եմ ուզում, — ու նա ձեռքը բռնեցք արած, հարձակվեց կնոջ վրա, բայց Մխոնի բաղունները մի պահ նրան—յետ կանգնեցրին:

— Հա՞, հմի յեւ կի՞նս ես ուզում ձեռքիցս խլես: Լավ ես անում, չոխուսի տղա, արա...

Մխոնն այդ խոսքերից թուլացաւ և յետ քաշվեց: Մխոն հանդամանքից սղտվելով, հարձակվեց կնոջ վրա, մազերից քաշքշելով դուրս տարաւ:

Առաջին դեպքն էր, վոր նա կնոջը ծեծում էր:

— Զահել ա, կծեծեմ, կխրտնի,—ասում եր նա և իրեն զսպում: Բայց այս անգամ նա արդեն իրեն կորցրել եր:

Տան դռնից մտնելիս նա մի անգամ ել կնոջն աքացիով խփեց և կինը գլորվելով ընկավ նրա վոտների տակ:

— Բողի աղջիկ բող... Հիմի յեւ որը ցերեկո՞վ ես ուզածդ անում: Ինձ ի՞նչ և ես թողնալ չեմ, վոր լակոտի մինը փափախս գետնովը տա... Լսում ե՞ս, հու, յես քու խրատողի...

Նա կրկին հարձակվեց կնոջ վրա և սկսեց մազերից քաշքշել:

Կինը նստած տեղում կուչ յեկավ և սկսեց ճչալ: Զայնի վրա դարձնեց որորոցի յերեխեն և լաց յեղավ:

— Վերցրու յակոտիդ եւ և կորի՛ր աչքիցս: Տես հմի յեւ ինչե՛ր ա անում: Զեչոս Սողոյի տղեն ջահել ա հա՞... Հը՞, դե խոսա յե: Յես պառավել եմ, հավան չե՞ս: Դու յավ իմացիր, յես քեզ հազար ու մի կես կանեմ, միտչնե՛րի առաջը կգցեմ:

Նա հետզհետե ավելի յեր տաքանում և կրկնապատկում հարվածների թիվը: Նա ջղայնությունից հեկում եր: Հետո նա փոքրիկ կուժի ջուրը գլխին քաշեց և խմելուց հետո գետնով տվեց:

— Յես եւ տուն չունեմ, յես եւ ապրանք չունեմ, յես ամեն ինչ եսպես չուն ու դելի բաժին կանեմ: Զամ—դաքդ չնե՛րին կգցեմ և գլուխ կառնեմ, ես բարբառից կհեռանամ:

Կինը հեկեկում եր արտասովաթոր աչքերով:

— Մի գուա, յես քու հերը...—գոռալով ասաց Մխոն ու դուռը չրխկացնելով, դուրս գնաց:

8

Տերենները դեղնեցին, ծառերը մերկացան և իրենց բարակ ու մերկ ճյուղերը վեր ցցեցին:

Մերկացած ծառերին և կիսաքանդ տներին վերմակի նման փաթաթում եր թանձր մառախուղը:

Գյուղացիք դաշտերից իրենց անասունները գյուղ համաքեցին և կրկին հերթիկներից յելնող ծուխը միացաւ ամպերի հետ:

Ու մի օր ել, յերբ Միմօնն առաւոտը շուտ տան դուռը բաց արավ, տեսաւ ամբողջ գյուղը սպիտակ ձյունով ծածկւած:

Նա այդ օրը կրկին չքջան պետք և դնար, հիշեցնելու, վոր արդեն ժամանակն և լճի աշխատանքներն սկսելու:

Դարձանք և ամսանք գյուղացիք ժամանակ չեն ունենում:

Այժմ նրանք տանք պետք և նստեն: Հարկավոր և ցեմենտ և ալլ շինանյութեր ստանալ, սկսել լճի նորոգումը:

Քիչ հետո, յերբ փայտը ձեռքին նա անցնում էր աղբյուրի գլխով, այդ նկատեց Կափուեց Դավիթն ու անցաւ Սեկնց Մխոյի տունը:

Բանկում Միմօնն աշխատանքները վերջացնելուց հետո, դնաց կուահրահանդէի մօտ, վորպէսզի բջիջի աշխատանքների համար համապատասխան ցուցմունքներ ստանա: Իսկ հետո յերբ ուզում էր ճանապարհ ընկնել, հրահանդիչն ասաց.

— Միմօն, ուշ ե, մի գնա: Մնա այստեղ, առաւոտյան կգնաս: Ծանապարհին գլխիդ մի փորձանք կդա...

— Քեֆդ քչոք պահիր, բան չի լինի: Քույրս տանն անհանգիստ կլինի: Դե ցաեսություն:—Նա հրահանդէի ձեռքը սեղմելով, ճանապարհվեց:

Մառախուղը ձորում դարձյալ պտուտ-պտուտ էր անում: Զյունի փաթիլներ նստում եյին նրա դեմքին և շնչատությունից հալվելով, յերեսը թրջում:

Նա ճանապարհին մտածում էր, թե լճի աշխատանքներն ինչպէս պետք և վերջանան: Հետո հանկարծ միտն ընկաւ Զարոն:

— Նրանց դատը շատ ձգձգվեց, ինչու:

Նա մտադրադավածությունից չէր նկատել, թե ինչպէս որն արդեն մթնում էր:

Սիմոնը քայլերն արագացնելով, սկսեց յերգել.

— «Սերդ գրկած, զենքի փոխար վորսորդ եմ,
սար ու ձոր ընկած, քեզ վորսալու կարոտ
եմ... »:

Այդ ժամանակ նա հետևից լսեց մի բարակ սուլոց
և կանգ առավ: Նա նայեց չորս կողմը, վոչինչ չնկատե-
լով, կրկին սկսեց քայլել:

Սիմոնի ախանջի մոտով մի գնդակ ծվաց ու անցավ:
Նա առանց յետ նայելու, քայլերն ալիւի արագացրեց:
Չանցած մի քանի քայլ, մի ուրիշ գնդակ նրան ճանա-
պարհին ցած գլորեց: Կրծքից արյունն սկսեց շատրվա-
նել:

Գլորվելիս վրտի մեկը դեմ առավ մի քարի և նա
դիւի վայր կախվեցով, սկսեց խոխոտացնել... Արյունը
լցվելով ախանջներն ու բերանը, աղբյուրի նման սկսեց
ծլլալ:

Քիչ հետո քարերի միջից դուրս յեկան յերկու հո-
դի և մոտեցան արյունաքամ Սիմոնին: Առանց չշուկի,
յետևից գնդակ արձակողը ձեռին բռնած դանակը խրեց
սրա կողորդի մեջ և վիրավորի վերջին խոխոտը
կտրվեց...

— Քաշիր, օաշիր Համո, տանենք...

— Մխո ամի...

— Քաշիր, շուտ արա...

Նրանք գիակը ներքև գլորեցին:

Հեռվից լսվում եր դայլի վրտնոցը: Մատախուղը
պատել եր սար ու ձոր:

Նրանք գիակը թողնելով մի քարի տակ—ձյունա-
խառն ալաղում, ձորն ի վեր, դադարադողի դեպի դյուղ
դնացին:

9

Դեռ դյուղ չհասած, Մխոն կանգնեց և ասաց.

— Համո, մարդ բան կաւանի, դու դյուղի մյուս
կողմով դնա, յես ել ետեղից:

— Լավ,—ասաց Համոն և բաժանվեցին:

Մի քանի քայլ անցնելուց հետո, Մխոն կանգնեց.

— Համո:

Համոն յետ նայեց:

— Վար տուն կհասնես, Դավիթ ասորն ասի դա մի քիչ խոսենք:

— Եւ, — ասաց Համոն և կրկին սկսեց քայլել:

Մտի և խալար գիշեր եր: Թափափող ձյունը իսկույն հարկում եր ու ջուր դառնում:

Մխոն ջրով լիքը տրեխները չփչփացնելով մտավ տուն:

Մեծ աղջիկն ու աղեն քնել էյին: Միայն Զարոն եր արթուն, վորն սրբոցի մոտ նստած յերեխային ծիծ եր տալիս:

Մխոն լուռ նստեց գետնին և սկսեց տրեխները հանել:

— Չոր գուլպա կա՞, — հարցրեց նա:

Կինը լուռ, թողեց ծիծ տալն ու դնաց գուլպա բերելու:

— Մի քիչ հայի համար ջուր տաքացրու, — կնոջ գալուց հետո ասաց նա:

— Քիչմիչ չկա:

— Հենց բնենց, չոր հացով կխմենք:

Այդ ժամանակ դռնից լավեց բարձր հաղի ձայն:

— Բարի իրիկուն, Մխո, — դուռը բանալով, ասաց Դավիթն ու մոտ յեկավ: — Հը՛, Մխո, ջուրը հո շատ չե՞ր վարարել:

— Տո վոնց չե, յեթե քիչ ել ուշ հասնեյինք, սեւաւիւր վողջ առունները կքանդեր:

— Հա, սորմ ես բռնեց ելի, — ասաց Դավիթն ու նստեց քուրսու վերեւի կողմից:

Նրանք լեցին: Հետո Մխոն ձեռներն իրար խփելով, ասաց.

— Պահ, պահ, շատ ցուրտ եր: Մատներս փետաւցաւ: Բայց ասորի Համոն, շատ դոչաղն ա:

— Իգիթի աղեն ել իգիթ կլինի:

— Հա, մանդր բան չգիտի: Դուդ ա, ավալուց մի քիչ դողդողում եր, համա վերջում շորերը մեջքովը տվեց և սկսեց...

Զարոն կարծում էր, վոր գետը կրկին հորդացել է
և նրանք ջրի առաջն առնելու ելին գնացել: Նա թողեց
նրանց խոսելիս և գնաց յեռացրած ջուր բերելու: Հետո
նա ջրի մեջ սևացրած հացի փշրանք դրեց, վորպեսզի
դուլնը դուրս տա և լցնելով անոթների մեջ, դրեց Դավ-
թի ու ամուսնու առաջ:

Նրանք կորեկի ճաթից կծելով, շարունակեցին խո-
սել:

— Ուրեմն ես տարի ել սելավից վախ չունենք:

— Ձե, ել ջուրը կարալ չի բարձրանալ: Տարին ել
չատ ճյուռնալի յա, բերքը լավ կլինի:

Յերկաբ խոսելուց հետո. Դավիթը վրտքի կանգնեց.

— Բարի գրչեր, Մխո...

— Լուսը բարին, Դավիթ ապեր...

Սեմոնի քույրը լաց լինելով, մեկ սրա, մեկ նրա մոտ
էր դնում:

Յերեք ուր եր, վոր յեղբայրը գնացել ու չէր վերա-
դարձել:

Այդ լուրը լսել եր նաև Զարոն և ինքն ել եր ընկել
մտառանջության մեջ:

— Մխո ամի, Մխո ամի, — այդ ժամանակ կանչե-
լով բակը մտավ Համոն:

— Տունը չի, — ասաց Զարոն ու կրկին գլուխը կա-
խեց:

— Բա ո՞ւր ա գնացել:

— Ձգիտեմ:

— Ախոսս, բան պետք ա ասելի, — ասելով մոտեցավ
Համոն և նրա առաջից վերցրեց մի դուլդ կարմիր դուլ-
պա:

— Ես ո՞ւմն ա:

— Տիրոջը:

— Ե՞հ, լավ կինը տիրոջը, լավ դուլպաները՝ տի-
րոջը...

Զարոն չպատասխանեց: Նա գլուխը կախ շարունա-
կեց աշխատել:

Համոն նայում եր նրան ու մտածում:

— Բան ե՞ս ասելու, — քիչ մնալուց հետո հարցրեց
Զարոն:

— Ինչ ա, չի կարելի՞ քեզ մոտ կանգնել:

Զարոն դարձյալ լռեց: Համոյի թեթևասովիկ բնա-
վորության ծանոթ եր նա և չէր ուզում հետը խոսել,
այց չգիտեր թե ինչպես հեռացնի:

Ուրիշ տեղ պետք և գնամ, — անհամբերությամբ ա-
յաց Զարոն:

— Դե լավ, գնում եմ. — ասաց Համոն և ավելի մո-
ռեցավ Զարոյին:

— Ի՞նչ ես ուզում:

— Զարո...

— Շուտ դուրս յեկ, թե չե կկանչեմ...

— Ինչ ա, մի Միմոնի չափ ել չկա՞նք:

— Նրա յեղունգի չանք ել չկաս, — անհամբերու-
թյամբ ասաց Զարոն և ուղեց դուրս դալ:

— Եղպե՞ս, նրա յեղունգի չաք ել չկա՞մ: — Համոն
նրան ուժով գրկեց: Նրա յեղունգը հիմա փափա և
ուն ու գելի փայ ա դառնել: Այ, ըսենց ել Միմոյի գյուլ-
են ա խոտել Սիմոնին...

Զարոն ճչաց ու նրան հրելով, դուրս վազեց:

Որորոցի յերեխան դարթնեց և սկսեց լաց լինել: Հա-
մոն ապշաց կանգնել եր ասան կենտրոնում և գետնին եր
այում:

— Սպանել են Սիմոնին, սպանել են Սիմոնին, —
հողոցով գոռալով ասում եր Զարոն ու ներքե վա-
նում...

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220038171

(294)

A $\frac{11}{38171}$